

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Globalizace a USA

Tomáš Fürst

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Globalizace a USA

Tomáš Fürst

Vedoucí práce:

PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
2 TEORIE GLOBALIZACE	2
2.1 Pokus o definici.....	2
2.2 Třetí vlna	3
2.3 Modernita jako společenská změna	4
2.4 Globálnost v liberálním konceptu	7
2.5 Kulturní paradigma	9
2.5.1 Globalizace komunikace.....	9
2.5.2 Civilizační střet a multikulturalismus.....	11
2.5.3 Lokální a globální	13
2.5.4 Kapitalistický determinismus	15
2.6 Formování globálního systému	17
2.7 Rozvrat a rekonstrukce společenského řádu.....	18
2.8 Shrnutí.....	20
3 KOŘENY KAPITALISMU ZÁPADNÍ CIVILIZACE A AMERICKÉ KULTURY	21
3.1 Západ.....	21
3.1.1 Vymezení pojmu Západ.....	21
3.1.2 Zánik Západu.....	23
3.2 Duch kapitalismu	25
4 USA JAKO SVĚTOVÁ MOCNOST	27

4.1 Proč právě Severní Amerika?	28
4.2 Vzestup amerického kapitalismu	29
4.3 USA jako referenční země globalizace	32
4.4 Vrchol hegemonu?	33
4.5 Slábnoucí vliv Spojených států	36
4.5.1 Vzestup světa	38
4.5.2 Postamerický svět	40
4.5.3 Role USA ve světě	42
5 ZÁVĚR	45
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	47
7 RESUMÉ	52
8 PŘÍLOHY	53
8.1 Příloha 1.....	53
8.2 Příloha 2.....	53
8.3 Příloha 3.....	54
8.4 Příloha 4.....	55
8.5 Příloha 5.....	55
8.6 Příloha 6.....	56
8.7 Příloha 7.....	56
8.8 Příloha 8.....	57

1 ÚVOD

Tématem této bakalářské práce jsou Spojené státy v procesu globalizace. Práce je členěna do třech základních bloků. V prvním bloku se jedná o vymezení procesu globalizace pomocí teorie modernizace, liberálního konceptu a především kulturního paradigmatu. Konkrétně myšlenkové premisy o komunikaci, civilizaci a migraci, lokálních a globálních korelacích, ale hlavně spojení kultury a kapitalismu. Autory, které lze řadit do této kategorie a jejichž teorie zahrnuje tato práce, jsou Antony Giddens, Jan Keller a Ulrich Beck – především v členění vzájemného vztahu Severu a Jihu na základě modernizačního přístupu. Dále Samuel Huntington k popisu objasnění civilizačních rozdílů, ale také k problémům rozdílných kultur v samotných Spojených státech. Signifikantním pro kapitalismus je velká spotřeba, která se v USA spojuje s obrovským konzumem. K tomuto tématu se zajímavě vyjadřuje George Ritzer a Benjamin Barber.

Pomocným bodem práce je vymezení Západu pro pochopení vzestupu globálního kapitálu, který USA, jako referenční země globalizace, zásadním způsobem ovlivňují. To je, spolu s kořeny amerického kapitalismu, téma druhého bloku. Poslední částí je nástin vývoje a zrod hegemoniální moci, současné slabiny USA a vzestup světa, který prezentuje zejména Fareed Zakaria. Primárním předmětem zkoumání se stává kultura, globalizace a s tím spojený kapitalismus. Současný svět vykazuje známky mocenského posunu a oslabování hegemoniální suverenity od USA ke zbytku světa. Výchozí hypotézu lze shrnout do bodu, že jestliže právě výjimečná kultura USA vytvořila jeden z nejefektivnějších kapitalismů, který stojí za zrychleným globálním transferem, není to zároveň příčina oslabení jejich vlivu?

2 TEORIE GLOBALIZACE

2.1 Pokus o definici

Fenomén globalizace lze těžko komplexně obsáhnout a jednoznačně popsat. Tento proces má neustálou dynamiku, jejímž důsledkem jsou rychlé změny ve všech spektrech společnosti. Tak jak vnímáme globalizaci dnes, nemusíme ji chápat zítra. Spíše se tak jedná o pokus či vymezení společných definičních znaků, které se liší výkladem samotných autorů. Přitažlivost myšlení o globalizovaném světě spočívá právě v nejednoznačnosti a převažující neshodě, ale v tom je zároveň také její úskalí, protože globalizace je spojená s velkým množstvím informací. Masové působení informace neurčuje její důležitost, ale potencionální počet konzumentů. Pokud vezmeme za výchozí myšlenku globalizace mezinárodní obchod, je právě přenos informací tím, co z něho vytvořilo globální fenomén (Ehl, 2001: 23-25). Samozřejmě obchod a ekonomika nemohou saturovat široké množství proměnných v tak nejednoznačném prostředí stále „menšího“ světa. V něm se otevírají korelace na kulturu, náboženství, ekologii, ale také na člověka jako jednotlivce. Celý proces nemá jednoznačná pravidla a řád. Podle Anthonyho Giddense je globalizace stále decentralizovanější a není pod kontrolou žádné skupiny (Giddens, 2000: 28). Nikdo tak nemá kontrolu nad jejím průběhem a ani si nelze představit, jak by taková kontrola měla probíhat; je tak pouze synonymem pro chaos a neřád (Bauman, 1999: 74-75). Například Václav Bělohradský poukazuje na možnost přesunu všech lidských aktivit, kompetencí a informací o nich, které je od sebe možné oddělit jakousi „kontejnerizací“ za účelem obchodu (Bělohradský, 2013: 5). To ovšem vzbuzuje řadu otázek. Jestliže je globalizace neřízeným procesem bez představitelné možnosti kontroly a ovlivňuje tak zásadně svět, je možné jí vnímat jako politizaci nebo dokonce světovou společnost? Lze tento proces zvrátit? Martin Ehl se pokusil o následující definici: *„Předně je nepopíratelné, že globalizace je proces zasahující čím dál víc všechny obory lidské činnosti. Jeho základem je výměna informací,*

komunikace. Dopady těchto informací jsou nestejně, podobně jako síla globalizačního procesu.“ (Ehl, 2001: 33). Tato definice poněkud zjednodušuje společenské vazby v procesu komunikace. Základem každé společnosti je výměna informací. Nicméně vstupem pro stanovení vlastní obecné definice se může stát ovlivňování lidské činnosti. Pokud je tato činnost chápána jako mizení hranic každodenního jednání v různých kategoriích¹, mění vnímání a nutí k přizpůsobení (Beck, 2007: 33). Pro naše účely bychom mohli dojít k závěru, že globalizace je neřízený proces komplexně ovlivňující lidské jednání, které je stále více, prostřednictvím výměny informací, ve vzájemné závislosti. Vznikem ekonomické integrace na „vyšší“ úrovni dochází k zásadním společenským změnám, které mění pozici národního státu. To sebou přináší řadu změn (ne jenom) v kulturní, společenské, ale i národní sféře.

2.2 Třetí vlna

Pokud neexistuje ucelená teorie, lze se pokusit o klasifikaci na základě ústřední verifikace důležitých autorů a jejich závěrů. Hledat shodu v názorové nejednotnosti je téměř nemožné. Například Paul Hirst a Grahame Thompson tvrdí, že světová ekonomika je v současnosti méně „globalizovaná“ než koncem 19. století a ekonomické propojení je spíše omezené na tři bloky (Severní Amerika, Evropa a Japonsko) a proto je vhodnější hovořit o jakési „trializaci“² (Brown, 2008: 42-53). Nicméně snahou autora není vyčerpávající popis všech proměnných a již zažité dělení na skupiny globalisté, skeptici a transformacionalisté. Tento koncept předkládá Luke Martell v „*Třetí vlně globalizační teorie*“³, kde podrobuje kritice právě třetí vlnu teorie přicházející se závěry, které v praxi potvrzují argumentaci skeptiků (Martell, 2007: 173-196). První

¹ Ekonomika a hospodářství, přenos informací, ekologie, technika a technologie, kultura, náboženství, občanská společnost, vzdělání.

² „triadization“

³ „*The Thirt Wave in Globalization Theory*“, dostupné na <http://www.sussex.ac.uk/Users/ssfa2/thirdwave.pdf>, 12.12.2011.

vlnou jsou podle Martella hyperglobalizátoři, kteří tvrdí, že národní ekonomiky již nejsou dominantní nebo dokonce neexistují a tuto roli převzaly nadnárodní korporace s propojením v ekonomické oblasti; druhou vlnou jsou skeptici, pro ně globalizace není nic nového a stále je ve světě přítomný teritoriální protekcionismus, globalizace je spíše internacionalismem; poslední třetí vlna jsou transformacionalisté, kteří přichází s kritikou hyperglobalizátorů, ale na rozdíl od skeptiků tvrdí, že globalizace mění svět a lidskou činnost (Martell, 2007: 173-196)⁴. Pro potřeby textu nedochází k přiřazování teorií do této škály. Jednak se jedná o zobecňující teorii a podle autora této práce mají jednotlivé myšlenkové proudy určitou vzájemnou kompaktnost a dále je spíše použita vlastní optika „stmelujících“ teoretických vstupů, které se spojují do definovatelných bodů.

2.3 Modernita jako společenská změna

Jak už bylo výše uvedeno, s procesem globalizace je zásadně spjat prostor a korelace na jeho vnímání v čase. Anthony Giddens vymezuje globalizaci právě jako časoprostorovou dimenzi. Tato dimenze má jiné konotace ve společensko-historických strukturách předmoderní a moderní společnosti. Právě důsledky modernity vytvořily proces propojení na změnu v tradičním uspořádání. *„Globalizace může být tudíž definována jako zintenzivnění celosvětových sociálních vztahů, které spojují vzdálené lokality takovým způsobem, že místní události jsou formovány událostmi dějícími se mnoho mil daleko a naopak.“* (Giddens, 2010: 62). To ovšem neznamená, že sdílení společných zájmů v celoplanetárním měřítku může vytvořit společenství založené na politice jako funkci prostoru. V důsledku zintenzivnění vzájemného působení může naopak docházet k posilování lokální autonomie (Giddens, 2010: 63). Snaha o hledání identity a regionálního kulturního rámce - ve smyslu lokalizace⁵ - jsou s globalizací

⁴ Podrobnější definice rozdílů v příloze 1.

⁵ Zde neuvádím termín „lokalizace“ jako alternativu ke globalizaci, ale spíše jako souběžný proces vzájemného ovlivňování ve smyslu definice A. Giddense.

přímo spojené. Nejedná se tak o jeden proces, ale komplex souborů, které vzájemně působí jako protikladné tendence. Tedy jako síla směřující od lokálního ke globální aréně, ale zároveň požadavek na posílení lokálních kulturních autonomií. Mimo kulturní rámec je jednou z hlavních hnacích sil ekonomický vliv v prostředí globálního finančního systému se základem v technologii, prolínání kultur a rozhodnutí vlád ve prospěch deregulace ekonomik jednotlivých států (Giddens, 2000: 24-25). To ovšem přináší řadu negativních důsledků pro země mimo bohatý průmyslový Sever. Zejména nestejně rozložení příznivých, ale také nežádoucích dopadů. *„Spoustě lidí žijících jinde než v Evropě nebo Severní Americe se zdá být stejně nepříjemná⁶ jako westernizace, či spíše amerikanizace, neboť USA jsou dnes jedinou⁷ supervelmocí s dominantní hospodářskou, kulturní i vojenskou pozicí v globálním řádu. (Giddens, 2000: 26). Statisticky, ukazující čísla o bohatnutí, vykazují nárůst zejména u nejbohatší pětiny populace a můžeme spíše hovořit o globálním „plenění“. Dimenze globalizace má podle Giddense čtyři rozměry se základem v modernitě a její instituci. Jedná se o světovou kapitalistickou ekonomiku⁸, systém národních států⁹, světový vojenský řád¹⁰ a mezinárodní dělbu práce¹¹ (Giddens, 2010: 67-73). Ty jsou mezi sebou vzájemně propojené, a to i v míře důležitosti.*

⁶ Globalizace

⁷ Jak si později ukážeme, vliv jediné supervelmoci má spíše klesající tendence.

⁸ Hlavním světovým centrem moci jsou kapitalistické státy. V nich je patrná snaha o oddělení ekonomické a politické sféry, což je příležitostí pro korporace. Jejich vzájemná závislost za účelem zisku vytváří rozšiřování globálních trhů.

⁹ Národní státy sledují materiální zájmy, ale ty nejsou ovládané pouze ekonomickými hledisky. Jedná se o aktéry se silnou potřebou teritoriálního práva, národní kulturou a vytvářející vazby na ostatní státy.

¹⁰ Vytváření aliancí s určitým způsobem vojenské organizace a přesunem z různých částí světa do jiných včetně toku zbraní.

¹¹ Průmyslový rozvoj je spojen s rozšířením celosvětové dělby práce. K podstatnému rozvoji dochází po 2. světové válce s vlivem na industrializaci a deindustrializaci některých zemí.

Autorem, který také spojuje globalizaci s modernizačním nástupem, je Jan Keller. *„Proces globalizace představuje celosvětové vyústění modernizačních tendencí.“* (Keller, 2007: 121). Podle něho jsou jádrem procesu globalizace širší vazby ochrany a zajištění, jejichž rozklad způsobuje vzájemné působení Severu a Jihu; bohatý Sever, ve snaze o zvýšení prosperity, uvedl do pohybu nezamýšlený proces, kterým je v současnosti ohrožován (Keller, 2007: 121). Vazby ochrany a zajištění jsou vychýlené v důsledku nerovnováhy mezi institucí politiky a ekonomiky, což narušuje podobu národních států. V důsledku rozšíření modernizačních tendencí do celého světa vznikají dvě fáze globalizace. První fáze se objevuje po druhé světové válce a je spojena s vývozem levných primárních surovin pod heslem modernizace chudých zemí, a také ve znamení rozvojové pomoci; druhá fáze se objevuje přibližně na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století a novým aktérem se stávají nadnárodní korporace s využitím levné pracovní síly (Keller, 2007: 131-148). To sebou přináší vlnu migrace, ale i tlak na snížení sociálního zabezpečení a výsledkem je rozklad konstrukce sociálního státu. *„Slepotá teoretiků jednorozměrné modernizace se posunuje na novou, vyšší úroveň. Zatímco první vlna poválečných teorií modernizace přehlížela důsledky, k nimž může vést modernizační ofenziva pro země Jihu, protagonisté druhé vlny (jednorozměrných) modernizačních teorií si zpravidla neuvědomují, že propagovaný model modernity nevydržel důsledky svého pokusu o celosvětové rozšíření a poškozuje v bumerangovém efektu samotné země Severu.“* (Keller, 2007: 130). V centru Kellera myšlení tak stojí modernizační vlny, ale také již zmiňované disproporce mezi bohatým Severem (s centrem ve Spojených státech) a chudým Jihem. Globalizace s liberální ekonomikou a minimální regulací, spojená se soukromým zájmem a privatizací veřejného prostoru, přinesla zvyšující soutěžení a pouhé přežití, které podstatu státu mění na firmu (Keller, 2009: 35-47).

Naopak o globalizaci jako politickém projektu (bez samovolných mechanismů) hovoří Ulrich Beck. Jedná se o myšlenkový virus, který už

napadl všechny a jeho smyslem není hospodářská činnost, ale kompletní podřízenost „*primátu ekonomična*“ (Beck, 2007:140-142). Důsledky jsou patrné – vyzdvihování trhu a minimalizace sociálního státu. Jednotná globální společnost a kultura není možná, protože vzniká na základě kolektivní paměti, která je spojená s národem. Ovšem jednota národní společnosti se rozpadá v důsledku nových „vztahů“ mezi globálními aktéry, které zahrnují také sociální prostory (Beck, 2007: 34). *„Teprve v této myšlenkové a institucionální architektuře se ‚moderní‘ společnosti stávají jednotlivými, vůči sobě ohraničenými společnostmi. Jsou uchovány v mocenském prostoru národních států jako v kontejneru.“* (Beck, 2007: 36). Toto je příznačné pro teoretický model „první moderny“, který je pod tlakem globalizace. Dochází tak k rozpadu stávajícího a legitimního světového řádu, který byl založen na národním státu. Tyto změny mohou vytvořit jakýsi „kosmopolitismus“ vycházející z mnohočetnosti sociálních a kulturních hodnot. Nicméně hlavním aktérem již není národní stát, ale globalizace. Novým aktérem globalizace se také stávají teroristické skupiny - zejména po 11. září 2001. Boj proti terorismu je zároveň ničitelem demokracie a dochází ke střetu bezpečí a svobody, protože státy se musejí spojovat s jinými státy, aby zažehnal nebezpečí přicházející od vlastních občanů (Beck, 2007: 38). Demografické problémy bohatého Severu jsou tak díky ochraně před migračním působením neřešitelnou záležitostí a tyto země mají díky přestárlosti problém se sociálním, zdravotním a důchodovým systémem.

2.4 Globálnost v liberálním konceptu

Signifikantní pro zastánce liberálního kapitalismu jsou argumenty růstu a s ním spojené bohatnutí chudých regionů. Globalizace se svým šířením kapitálu napomáhá a zlepšuje životní podmínky. Jedním ze zastánců této argumentace je i Johan Norberg. Podle něho se situace chudých v posledních desetiletích nezhoršila, ale dokonce poklesla bída (Norberg, 2006: 17). Bohatnutí je spojeno zejména s rozhodnutím

výběru¹², který umožňuje konkurenci. Díky tomu máme možnost svobodně volit a to osvobozuje naše myšlení. Také se prodlužuje lidský život, klesá úmrtnost a zvyšuje se míra vzdělání (Norberg, 2006: 23-27). Tím nejspravedlivějším obchodem je svobodný obchod bez zásahů. Dětskou práci v rozvojových zemích nelze hodnotit srovnáváním vlastní úrovně a konec zákazu obchodování není řešením (Norberg, 2006: 127). Světová nerovnost sice existuje, ale to není důvodem ke kritice, protože platí, že k růstu prosperity dochází všude. Po zhroucení bipolárního systému se rozšířila světová demokratizace a tento trend se stále zlepšuje. Ovšem je potřeba dodat, že Norberg argumentuje spíše prizmatem liberální ekonomie, která dle názoru autora této práce nezahrnuje skutečnou potenciální možnost k alternativám. V rámci globalizace dochází k přesunu výroby, hledání levné pracovní síly. Primárním měřítkem koupěschopných se stává především cena a to i za cenu „vedlejších“ dopadů. Produkce není limitována vkladem do výdajů, jako jsou daně v rámci národní jednotky, náklady za drahou pracovní sílu. Jednotlivé země se musí podřítit trhu a jejich růst prosperity nutně nezajišťuje výdaje ke zlepšení všeobecného blahobytu.

Velice populárním dílem, které se zabývá tématem demokracie ve světě, je *Konec dějin a poslední člověk*. Liberální demokracie sice není zásadní podmínkou pro fungování kapitalismu, ale z hlediska dlouhodobé výkonnosti se jedná o vzájemné doplňování, což má významný vliv na naše pozdější vymezení z hlediska vzestupu Západu. Předně je potřeba říci, že autor *Konce dějin* Francis Fukuyama je řazen ve stratifikaci myšlení především do oboru politické filozofie. Jeho výklad dějin po vzoru Hegela spěje k určitému konci, kterým je liberální demokratická společnost. Ta naplňuje ideu nejlepší alternativy. „*Třebaže nespĺňuje kritéria nejspravedlivějšího myslitelného režimu, může sloužit jako nejspravedlivější režim ,ve skutečnosti’.*“ (Fukuyama, 2002: 317). Vznik spotřebitelské kultury je podmíněn principem liberální ekonomiky kdekoli

¹² Možnost výběru kde budeme nakupovat, pracovat, žít. Také máme k dispozici kulturu celého světa, kterou si můžeme zvolit.

na světě, umožňuje výkonnost propojením racionality s technologií a stává se homogenizačním; tvoří globální trhy v rozdílných kulturních odlišnostech (Fukuyama, 2002: 117-118). Takový prvek je poháněn touhou po úspěchu a je zároveň přitažlivým pro všechny lidské společnosti. Úspěch liberální revoluce naznačuje, že i ostatní země mimo Evropu a zejména USA mohou těžit z otevřeného mezinárodního systému a tím bohaté země dostihnout (Fukuyama, 2002: 58). Liberální demokracie je tedy konečnou a nejdéle přetrvávající podobou politického režimu, který se zrodil v anglosaské části světa, ale především v USA. V tomto duchu bychom mohli vymezit osu liberální demokracie, USA a globalizace (myšleno ve smyslu převzetí „úspěšného“ liberálního konceptu spojeného s potenciální příležitostí bohatnutí). Dále hovoří o uznání: *„Univerzální a homogenní stát, který se objevuje na konci dějin, tedy zřejmě spočívá na dvojici pilířů: na ekonomice a na uznání.“* (Fukuyama, 2002: 202). Ze vzájemné spolupráce a volného obchodu plyne více prosperity než z války, která je destruktivní. Potřeba odklonu od silného ekonomického světa je možná, ale svět (řízen racionalitou) jako celek vytváří dostatečný val proti návratu dějin prvního člověka (Fukuyama, 2002: 315-316). Konec dějin tak *„nemá otevřený konec, nýbrž dospěje ke konci, až lidstvo dosáhne takové formy společnosti, které uspokojí jeho nejhlubší a nejzákladnější touhy“* a je tím myšleno, že *„ustane vývoj fundamentálních principů a institucí, protože všechny velké otázky budou zodpovězeny“* (Fukuyama, 2002: 12). Jedná o optimistický názor, který je ve svém potvrzení spíše na ústupu, ovšem Francise Fukuyamu nelze přehlížet.

2.5 Kulturní paradigma

2.5.1 Globalizace komunikace

Informaci v jistém smyslu můžeme vnímat jako jednotku komunikace. Její relevanci do značné míry určuje masovost. Přenos

informace vždy narážel na jisté limity, které se odbouraly s elektronickým věkem. Globalizace komunikace v současnosti postrádá limity a hranice. Zásadním autorem a vizionářem, který přicházel s pojmy jako *globální vesnice* či *horká a chladná média*, byl Marshall McLuhan. Byl to právě on, kdo zpopularizoval mediální teorii s vlivem na člověka. Médium je pro něho především poselstvím (McLuhan, 2011: 20). McLuhan rozlišuje vývoj lidské společnosti od orální přes psanou až po elektronickou. Orální kultura je více kmenová, založená na mluveném slově. S nástupem abecedy došlo k rozdrobení kmenové společnosti, psané slovo zesílilo vizuální schopnost a zdůraznilo individualitu. „*Abeceda (spolu se svojí typografickou extenzí) zvýšila moc, kterou dává poznání, rozbila pouta kmenového člověka a tak způsobila jeho explozi, nahromadění individuí.*“ (McLuhan, 2011: 184). Ovšem v elektronické kultuře dochází opět ke kmenovosti, která dostává nový rozměr v globálním vnímání světa. Jedná se o obrat k lepšímu. „*Člověk je neustále zahrnován elektronickým písmem a rychlostí, mžikově i kontinuálně, a je zahrnován i starostmi všech ostatních lidí. Stává se opět kmenovým. Lidská rodina se opět stává jediným kmenem.*“ (McLuhan, 2011: 184). Tento vstup do epochy elektronické kultury vrací člověku představu o lidstvu jako celku a svět se tak stává „globální vesnicí“. McLuhan nezažil rozmach internetu, ale přenos stále rychleji předávaných informací ve stále větším množství zapadá do jeho představy technologického determinismu. Elektronická komunikace je všeprostopujícím rysem v celoplanetárním měřítku ovlivňující informační zpravodajství, jednotlivce a také kulturu. Zde je potřeba dodat, že jednotná globální kultura podle autora této práce nemůže fungovat bez společenského a politického základu a také je zde problém v samotném předávání informací.

Současný elektronický věk přestává rozlišovat mezi relevancí a informací, neboli relevance informací již není podstatná pro dotváření pochopení. Monolitický proud zpráv, informací a diskuzí všech a o všem, může zakrývat podstatné události a uzavírat prostor pro vlastní zamyšlení a diskusi, což vytváří iluzi pravd. Informace tak můžeme v ukrutné

rychlosti přebírat a věřit jejich obsahu. Neil Postman naopak pochybuje o pozitivěch televizních médií a vyzdvihuje spíše ty tištěná, která nevykazují tolik prvků zábavy. Televize se tak podle něj stává dokonalou součástí americké kultury a její definice pravdy činí irelevantní nebetyčně důležitým (Postman, 2010: 98). Internet se stává dokonalým prostředkem ke stírání hranic důležitosti a irelevantnosti či pravd a nepravd. Farhad Manjoo se ve své knize *Thru enough* zabývá právě tímto tématem a uvádí celou řadu příkladů o vyřčených nepravdách nebo nelogických polopravdách, které nejsou ničím podložené (ovlivňují je spíše emoce), ale ovládají veřejný prostor. Poselství této knihy uzavírá a potrhuje závěrečná pasáž. „*Toto je klíčem. Tak mnoho nadšeně podílejících se, že se zpráva stává záležitostí kultury. A když se to tak děje – pokud jste nastavili celou realitu tak, která říká, že lež je pravda, a jestliže tolik lidí je ochotno tuto realitu bránit – člověk se musí ptát, je to stále ještě lež?*“¹³ (Manjoo, 2008: 219). Rok 1998 je poznamenán zajímavým mediálním představením v aféře Clinton-Lewinská, kdy veřejný televizní kanál PBS jako první nabízí Clintonův rozhovor se známým hlasatelem. Ostatní televizní kanály začaly okamžitě tuto zprávu vysílat a následně vyšly v tisku články s názvem *Sex, lži a nahrávky* a to i přesto, že Clinton důrazně popřel uvedené styky; jednalo se o nejvíce zajištěnou událost americkými médi roku 1998 a ABC, CBS a NBC jí věnovaly více času než všem velkým národním a mezinárodním krizím (Ramonet, 2003: 11). Ramonet hovoří o rozhodujícím vlivu na informaci pomocí mediálního napodobování a hyperemocií. Už není rozhodující být u toho, ale přijít první. Mediální zpravodajství a globální internetová komunikace má celou řadu velice negativních důsledků.

2.5.2 Civilizační střet a multikulturalismus

Kultura (ve smyslu civilizačních bloků neboli okruhů) je zásadní pro Samuela Huntingtona. Mezníkem k proměně ve světovém uspořádání se

¹³ Vlastní překlad.

mu v knize *Střet civilizací* stává konec studené války. Huntington tvrdí, že po jejím konci došlo v globální politice ke změnám od národních identit ke štěpícím kulturním liniím. „*Ve světě po studené válce nehrají nejdůležitější roli ideologické, politické či ekonomické rozdíly mezi národy, nýbrž rozdíly kulturní.*“ (Huntington, 2001: 14). V tomto novém světě je určující pro globální politiku politika civilizací a soupeření vystřídal jejich střet. Národní jednotky jsou stále hlavními aktéry, ale zásadní konflikty budou vedeny ve zlomových liniích a to mezi národy tvořící kulturní bloky. Huntington definuje osm základních civilizací současného světa: *Čínská, Japonská, Hinduistická, Islámská, Západní, Latinskoamerická, Ortodoxní, Africká* (Huntington, 2001: 39-41). Hlavní osu globální politiky autor spatřuje v interakci mezi kulturou Západu a kulturou nezápadních civilizací. Některé kultury se snaží Západu vyrovnat a některé se snaží získat moc, aby se mu mohly „postavit“. Nicméně Západ je a v nejbližší budoucnosti zůstane nejmocnější civilizací. Ovšem to neznamená, že neztrácí svou moc. „*Západ, jenž se dlouho těšil dominantnímu postavení, ztrácí svou moc a ta se přesouvá k nezápadním společnostem.*“ (Huntington, 2001: 17). Tato ztráta souvisí spíše s nárůstem moci v ostatních (zejména asijských) civilizacích a poté, co západní okruh ztratí výsadní postavení, se část jeho moci pravděpodobně rozptýlí (Huntington, 2001: 83-110).

Ve *Střetu civilizací* Huntington ukazuje vzájemné soupeření odlišných kultur. V knize *Kam kráčíš, Ameriko?* představuje ohrožení Spojených států v rozložení národní identity. Samotným pozorováním je stále kultura jako nositelka konfliktu. Konkrétně Huntington zpochybňuje multikulturní společnost v USA a spatřuje hlavní nebezpečí zejména v Hispánské komunitě. „*V důsledku masivního importu velice odlišné kultury rovněž dochází ke stírání kulturní hranice mezi Amerikou a Mexikem, přičemž v některých oblastech se utváří hybridní kultura zčásti amerického a zčásti mexického původu.*“ (Huntington, 2005: 226). Samotná identita USA má své základy v angloprotestantské kultuře, která zaručuje stabilní hodnoty, protože samotný politický projekt není zárukou

trvalosti. Amerikanismus je tak součástí kulturních hodnot a vzorcem pro sdílenou identitu. Huntington v tomto případě pracuje spíše s představou o vlastní výjimečnosti a zemi zaslíbené, než s nadhledem kulturního ovlivňování. Miroslav Petrušek k diskuzi a amerikanizované společnosti používá termín *akulturace*, tedy vzájemné ovlivňování různých společností s neshodnou kulturní distancí, jehož výsledkem není hybrid, ale spíše rychlá změna jedné kultury pod vlivem jiné (Petrušek, 2007: 62).

2.5.3 Lokální a globální

Ekonomická globalizace způsobila potřebu integrace států a zároveň jejich homogenizaci na úrovni přizpůsobení podobného ekonomického modelu. Je to zejména kapitalistický model, který dominuje současnému světu. *„Homogenita se prosadila v tom smyslu, že struktury moderní kapitalistické tržní ekonomiky nyní výrazně charakterizují globální systém a jednotlivé země sledují uniformní rozvojové strategie, jež jsou kompatibilní s členstvím v tomto systému.“* (Sørensen, 2005: 88). Nicméně jednotlivé státy mají jiné předpoklady pro nastavení kompatibility. Je to především kultura, velikost teritoria, umístění lokálního teritoria, forma vlády atd. Zejména kultura státních jednotek je v homogenizačním procesu vystavená jisté konfrontaci. Zde bychom mohli podotknout, že globální kultura neexistuje, tedy ve smyslu univerzálních hodnot, a je pouze střetáváním jednotlivých kultur a převládajících symbolů¹⁴, přičemž významnou roli konečné podoby ovlivňuje hlavní producent globalizačního procesu. Střet lokálního a globálního se pokusil vymezit Roland Robertson. Jeho jádrem myšlení je vnímání společnosti ve smyslu Tönnieseho dichotomie „společenství“ (*Gemeinschaft*) a „společnosti“ (*Gesellschaft*). Podle Robertsona modernizace zcela změnila vztah jednotlivce-společnosti a globalizace posiluje konflikty v rozdílných kulturách (Kumsa, 2007: 30). V moderních

¹⁴ Ty mohou být různé. Každopádně jejich konečnou podobu výrazně mění velká filmová studia, nahrávací společnosti, zavedené značky restauračních sítí, média. Prostřednictvím internetu se zvýšila potenciální možnost adaptability.

podmínkách dochází k odvozování individuální identity a identity odvíjející se na poli kulturně-společenském. Globalizace se svou schopností zahrnout tyto rozdílnosti mění zavedené vztahy. „*Normy a hodnoty, institucionalizované v rámci určité společnosti, se v kontextu globalizace střetávají s jinými kulturami, které tu svojí vnímají jako jedinou ‚správnou‘ společnost či kulturu.*“ (Kumsa, 2007: 31). Toto Robertson nazývá „glokalizací“ (Bauman, 1999: 86).

Benjamin Barber rozlišuje dva trendy globální kultury: homogenitu a heterogenitu. Homogenizační trend označuje *McWorld* se svou kapitalistickou orientací na spotřebitele a heterogenizační trend označuje jako *džihád*, čímž myslí náboženskou, etnickou sílu, ale také kmenový separatismus (Goodman, 2007: 346). Ani jeden trend není dobrý pro demokracii. „*McWorld oslabuje národní státy, které jsou motorem demokratického společenství. Džihád je výlučný a reakcionářský s fanatisko-autoritativními tendencemi.*“¹⁵ (Goodman, 2007: 346). Ačkoli jsou *McWorld* a *džihád* ve vzájemné opozici, zároveň se doplňují. *McWorld* je opakem globálních trendů a využívá *džihádu* pro pocit sounáležitosti a identity; *džihád* je opakem lokálních trendů a potřebuje *McWorld* pro technologii a pokrok z důvodu vlastní organizace. Georg Ritzer klasifikuje homogenitu a heterogenitu do dvou protikladů a to *nic (nothing) vs. něco (something) a glokalizace vs. grobalizace*¹⁶ (Goodman, 2007: 346-347). Přičemž *nic* je odkazem na produkty homogenizace. Americká kultura není šířena pod hlavičkou centrálního konceptu, protože postrádá regulační a rozlišovací obsah. Naproti tomu *něco* je spojené s lokální kontrolou. Ritzer užívá pojem *grobalizace* v protikladu ke *glokalizaci*.

¹⁵ Vlastní překlad.

¹⁶ Vlastní překlad.

2.5.4 Kapitalistický determinismus

Americká společnost zašla se zkoumáním efektivity tak daleko, že prostředky zlepšující procesy přesáhly původní koncept a začaly ovlivňovat celou řadu sektorů. George Ritzer hovoří o takzvané „Mcdonaldizované společnosti“. *„Mcdonaldizace se představuje jako nelítostný proces, který zasahuje zdánlivě nedostupné instituce a části světa.“* (Ritzer, 2003: 18). McDonald je globální záležitostí a nositelem globálního symbolu. Ať už k němu zaujíme jakýkoli názor, úspěch tohoto řetězce je nesporný. Principy, které zevšedněly i v jiných odvětvích a mají kořeny v samotné montážní lince, znamenají podobu racionalizace identifikovatelnou již samotným M. Weberem. Toto nazýval „železnou klec racionality“ a jedná se o klec, ve které jsou lidé uvězněni z důvodů odpírání základní humanity (Ritzer, 2003: 38). Tedy o jakési racionální systémy ve všech spektrech společnosti a struktur. Lidé v „Mcdonaldizované“ společnosti vykonávají činnosti přesně v duchu racionálních pastí. Každý jednotlivec dělá pouze totožný krok v procesu následujících. Zvyšuje se tak efektivita, ale mzdy zůstávají relativně na nízké úrovni. Není příhodnějšího příkladu globalizačního symbolu než restaurace McDonald. Její úspěch spočívá: v efektivitě (optimální metoda postupu), v kvantifikovatelnosti a kalkulaci (větší množství za méně peněz vytváří pocit kvality; nerozlišujeme tak mezi skutečnou kvalitou a kvantitou; kalkulace času zkracuje interval na čekání, ale zároveň snižuje náklady), předvídatelnosti (výsledný produkt je vždy totožný), kontrole (kontrola jak zaměstnanců, tak zákazníků). Shrnutím: tento model je úspěšný, protože vynakládá malé úsilí a nabízí za málo peněz rychlost a zdánlivou kvalitu (Ritzer, 2003: 49-117). Nicméně k tomuto procesu bylo potřeba konzumní společnosti, jejímž národním zájmem se stává spotřeba.

Dokument *Consuming Kids*¹⁷ zobrazuje dětskou populaci jako přitažlivou cílovou skupinu reklamního průmyslu. Děti mají stále větší vliv

¹⁷ <http://www.youtube.com/watch?v=57lj2galvOU>.

na relativní kupní sílu. Benjamin Barber ve své knize *Consumed* pracuje s tématem infantelizace společnosti, která může ohrozit samotnou demokracii. Na jedné straně, díky snadné dostupnosti prostředků produkující symboly kulturního kapitalismu, může člověk v naprosto nedůstojných podmínkách vnímat jeho rozpory, ale také se ztotožňovat s potřebami, které jsou definovány autoritativními prvky. Ohrožení těchto prvků spatřuje Barber v transformaci potřeb dospělé společnosti na étos a potřeby dětské, tedy infantilní společnosti. V dokumentu *Consuming Kids* a v knize *Consumed* je zobrazen větší a agresivnější důraz na spotřební vrstvu, kterou tvoří stále mladší skupina společnosti nebo děti. V kapitalistické společnosti je tak dle Barbera vyzdvihovávána především spotřeba (Barber, 2007: 177-179). Tuto spotřebu přirovnává k jakési podobě náboženství. Základy, které Weber formuloval pro modelování kapitalistické společnosti, Barber rozvádí: „*Tento infantilistický étos je pro utváření ideologie a chování naší současné radikální konzumní společnosti tím, co Max Weber nazval protestantskou etikou, která utvářela podnikatelskou kulturu rané produktivisticko-kapitalistické společnosti.*“¹⁸ (Barber, 2007: 3). Autoritativní tendence se objevují navzdory kupní síle populace, jakožto proces výchovy dětí a mládeže, který zakotvuje myšlení jdoucí proti občanské společnosti, myšlení, které je formulováno především ziskem. To už ovšem nejsou základní hodnoty dynamické průmyslové společnosti se specifickou podobou efektivního kapitalismu. Zde bychom mohli spíše vyzorovat snahu generovat zisk v krátkodobém horizontu za jakoukoli cenu a to bez trvalejších hodnot v tom dlouhodobém.

Jak již bylo uvedeno, trh se svým světovým vítězstvím neovlivňuje pouze hospodářskou sféru. Finanční kapitalismus bez hranic a bez kontroly nazývá Lipovetsky „hyperkapitalismem“ (Lipovetsky, 2012: 22). Tento hyperkapitalismus ovlivňuje zásadně kulturní sféru a stává se společenským vzorem, ovládl představivost a mění myšlení a životní cíle

¹⁸ Vlastní překlad.

ve vztahu ke vzdělání, umění, sportu; kapitalismus ovlivňoval myšlení již dávno předtím, ale s omezením jistých faktorů a institucí (církev, socialismus, republika, národ, škola), ale tyto omezení a protiváha dnes nejsou regulační protiváhou a trh nastoluje globální kulturu bez hranic s ukotvením tržní společnosti (Lipovetsky, 2012: 21-28).

2.6 Formování globálního systému

Thomas Friedman v knize *Svět je plochý* vytyčuje tři velká období globalizace: první začalo s vyplutím Kolumba, kdy spolu začal obchodovat starý a nový svět, a skončilo kolem roku 1800; druhé období trvalo přibližně do roku 2000 a zásadním v této etapě byl vzestup nadnárodních společností; třetí období začíná po roce 2000 a jeho hybnou silou se stávají jednotlivci a malé skupiny (Friedman, 2007: 22-25). Tyto etapy Friedman označuje jako *Globalizace 1.0*¹⁹, *Globalizace 2.0*²⁰, *Globalizace 3.0*²¹ (Friedman, 2007: 22-25). Tento proces „trojích“ změn způsobuje zmenšování světa a dochází k jeho zploštění. Globalizace dle Friedmana dnes neznamena „amerikanizaci“, ale právě naopak. Pomocí internetu dochází ke „*globalizaci lokálního*“ a k posílení kulturní autonomie (Friedman, 2007: 475). „*Čím víc lidí sdílí informace ve svých jazycích, tím pravděpodobněji tyto jazyky a texty přežijí a tím pravděpodobněji jimi budou psát i další lidé a nebudou nuceni přecházet na angličtinu.*“ (Friedman, 2007: 475).

Wallerstein ve svém článku „*Světový systém po studené válce*“²² poukazuje také na tři historické etapy (Wallerstein, 1993: 1-3). Nejmladší etapa je dominantní vzestupem USA jako světového hegemonu. Spojené

¹⁹ Zde se hnací silou stávají státy.

²⁰ Hnací silou jsou firmy.

²¹ Jak už bylo uvedeno, hnací silou se stávají jednotlivci, kteří jsou schopni globálně spolupracovat a soutěžit.

²² *The World-System After the Cold War*

státy se na konci druhé světové války ocitly ve zcela výjimečném postavení: ekonomický růst, vývoj technologie, konkurenceschopnost. Kombinace těchto prvků a vyčerpaných válečných mocností již pouze definitivně potvrdila nástup nového světového hegemonu bez výraznější konkurence. USA tak mohly vytvořit nový světový pořádek, při kterém dominovala myšlenka svobodného světa a liberalismu. Druhou etapu vymezuje roky 1789-1989 (Wallerstein, 1993: 1-3). Dle Wallersteina revoluce ve Francii změnila zásadně světový systém. Při procesu legitimizace politické změny vznikají ideologie konzervatismu, liberalismu a socialismu. Všechny tři ideologie se spojily kolem liberálního programu (zásadní reformou tohoto programu bylo rozšířené volební právo a sociální stát). Třetí etapu od roku 1450 (Wallerstein, 1993: 1-3) do současnosti označuje úspěšným obdobím kapitalismu jako světového systému. Úspěch spočívá v nekonečné akumulaci kapitálu založeného na neuvěřitelném růstu světové výroby a populace. Tento ekonomický růst mohl probíhat již mimo Evropu a stát se světovou záležitostí s etablováním pravidel volného trhu. Podle teorie světových systémů, kterou Wallerstein vypracoval, jsou Spojené státy jádrovou civilizací zejména ve smyslu ekonomické, technologické, politické a kulturní převahy. Ostatní periferní civilizace a marginální zóny jsou na jádru závislé a snaží ho dostihnout. Zároveň je potřeba dodat, že pro Wallersteina není globalizace něčím novým a probíhá již pět set let; hlavní otázkou není její nadřazenost, ale jak jednat při rozpadu tohoto procesu, což se právě děje (Wallerstein, 2005: 45).

2.7 Rozvrat a rekonstrukce společenského řádu

I kdybychom predikovali myšlenku, že globalizace není nový proces s nejistým pokračováním, změny posledních několika let jsou velikým zásahem do lidské společnosti. Zde bychom mohli vyzorovat jistou korelaci mezi globálním kapitálem a jeho naplňováním. Francis Fukuyama hovoří o úbytku sociálního kapitálu, který určuje chování v mezilidských vztazích. *„Jedním z nejzávažnějších důsledků úbytku sociálního kapitálu*

v rodinách byl pokles lidského kapitálu, který se předával z generace na generaci.“ (Fukuyama, 2006: 128). Posun z průmyslového do informačního věku způsobil masivní odklon od výrobního odvětví k sektoru služeb. S tím je ovšem spojena řada negativních extenzí. Společnost se tak stává izolovanější a atomizovanější. Tyto změny (probíhající v krátkém časovém období a řadě zemí) způsobují „velký rozvrat“ v pravidlech a hodnotách společnosti. Toto Fukuyama dokládá zvýšenou kriminalitou, rozpadem rodin, klesající porodností a úrovní vzdělání, vše spojené se sociální nespokojeností. (Fukuyama, 2006: 15-141). Tyto změny ovšem zároveň nabízí možnost rekonstruovat společenský řád, základem by měla být občanská společnost. Právě ta na základě argumentace může vytvořit nové formy norem, které jsou potřebné, protože kapitalismus spotřebovává již zmíněný sociální kapitál a ten je potřeba „doplňovat“ (Fukuyama, 2006: 261-269).

Pro Ralfa Dahrendorfa se stává přelomovým rok 1989, protože dochází k propojení celého světa (Dahrendorf, 2007: 29). Nejdříve došlo k propojení finančních trhů. Globalizace rozvrací minulé struktury a slouží jako vysvětlení pro cokoliv. *„Spolu s globalizací prožíváme rozpad práva a řádu jak ve vlastní zemi, tak po celém světě.*“ (Dahrendorf, 2007: 35). Podle Dahrendorfa toto také nutně souvisí s lokálním prostorem. Hospodářská činnost je stále více bez hranic a lidé hledají identifikaci s tímto „novým“ prostorem, což způsobuje problém v sebeurčení, které je demokratickým procesem určující vlastní osud. *„Sebeurčení však často znamená, že lidé žijí v hranicích, které nejsou ani tak stanoveny dějinami jako spíše amatérskými historiky s politickými ambicemi.*“ (Dahrendorf, 2007: 37). Také Bauman globalizaci vnímá jako světový neřád. *„V nejhlubším významu tlumočeném ideou globalizace se odráží neurčitost a neuspořádanost světové situace, která se žene kupředu vlastní setrvačností; absence centra, nějakého ovládacího panelu, správní rady, řídicího úřadu.*“ (Bauman, 1999: 75). Dochází k decentralizaci moci a vše je podřízeno efektivitě a úspěchu. To ovšem mění základní strukturu společenských vazeb. Také národní stát postrádá svoji funkci a reálná

moc je anonymní. Globalizace zvyšuje potřebu soutěživosti a způsobuje nutnost „pohybu“. To vše ve zmatku a bez orientačních bodů.

2.8 Shrnutí

Zde se dostáváme k vlastní nastavené klasifikaci teoretických přístupů. Výše uvedené dělení je záměrem, protože jsem přesvědčen o tom, že modernizace byla hybnou silou globálních změn, které se uplatňovaly pomocí liberálně-ekonomických principů a umožnily Západu koncentrovat kapitál v segregaci na chudší světový region. Ovšem bez hlavního rozhodování národního státu, který v důsledku orientace na liberálně tržní světovou ekonomiku ztrácí schopnost kontroly a přesun kapitálu probíhá hlavně prostřednictvím nadnárodních korporací. Zmenšuje se tak role sociálního státu a dochází k jeho nahrazení soukromým sektorem. Podobu státu tak ovlivňují mechanismy, které nejsou výsledkem demokratických výstupů spojených především s legitimitou. Tento proces je jakýmsi latentním rozměňováním „tradičních“ ustálených principů, které se staly dominantní při utváření „moderních“ politických systémů. To může vytvářet krizi demokracie spojenou se sociálním napětím²³. Tyto změny sebou přináší také zvýšenou migrační vlnu spojenou s vyhocenou politickou rétorikou a kulturní asimilací na základě symbolů. Zejména symbolů Západu, které v euroamerické civilizaci představují především Spojené státy americké jako světový hegemon. Symboly prezentující zavedené značky jsou obdivovány pro svou efektivitu na světovém trhu²⁴ nebo dokonce adorovány jako neměnná součást sociálního statusu, ale také kritizovány jako vrchol konzumerismu a pokleslosti. Laciný antiamerikanismus většinou přehlíží skutečnost, že

²³ Dále je zajímavé přihlédnout k tomu, že současný světový transformační proces změnil představu o spojení liberální demokracie a kapitalismu. Tradičně-liberální demokracie jsou nuceni dělat ekonomická rozhodnutí připomínající centrální opatření (záchrana bank, dotace soukromého sektoru) a naopak komunistická Čína k prosazení používá silné kapitalistické metody.

²⁴ Základem efektivit je racionalita zjednodušující pracovní úkony a s tím spojená potenciální možnost rychlého přesunu kamkoliv.

symboly představující úspěšný Západ jsou přejímány s velikou mírou úspěchu. K integraci dochází prostřednictvím přenosu informací, přeskupování kapitálu a propojením pracovního trhu. Pokud zde zavádím pojem „Západ“ a jeho schopnost ve světovém systému adaptovat v maximální možné míře kapitalismus, je potřeba toto spojení podrobit zkoumání.

3 KOŘENY KAPITALISMU ZÁPADNÍ CIVILIZACE A AMERICKÉ KULTURY

3.1 Západ

Západní civilizace je spojená s intenzivním nástupem kapitalismu a právě zde se ujaly principy, které znamenaly pro jiné země nutnost přizpůsobit se daným okolnostem. Vrcholem impozantního bohatnutí a potvrzením výhodnosti a efektivity kapitalistického systému jsou Spojené státy. Zpočátku zejména po obchodní stránce, ale později ve všech důležitých spektrech. Víme již, že Západ je jedním z civilizačních bloků a hlavním globálním producentem, ale bude zapotřebí tuto kulturu více vymezit.

3.1.1 Vymezení pojmu Západ

Historické zdroje americké kultury vychází z tradic kultury evropské a to zejména z anglosasko-protestantské etiky. Zdrojem této západní kultury je několik zásadních událostí, které navzájem modelovaly samotnou civilizaci. Chronologické rozdělení těchto událostí není pro účely popisu relevantní, protože při formování civilizace dochází k překrývání důležitosti. Na první místo tak můžeme dosadit Athény. Konkrétně řeckou filozofii a vznik obce. Zde se formulovala některá myšlenková hnutí, jejichž základem byla racionalita a hledání racionálního důkazu. To ovšem zásadně „ovlivnilo i renesanční a osvícenské myšlení,

čímž se spolupodílelo na charakteru evropské a později celé euroamerické civilizace. Tak se stalo, že v západním prostředí nebude náš názor nikdo brát vážně, pokud ho nedokážeme uspokojivým způsobem rozumně zdůvodnit.“ (Chrastina, 2012: 45). Prvním je tedy vzestup rozumu a slova. Také vznik obce komplementárně spojený s veřejným prostorem a se snahou o rovnost před zákonem jsou nepostradatelnou složkou při formování hodnot (Nemo, 2011: 11-19).

Dalším významným mezníkem je židovsko-křesťanská teologie. Základem této nauky je monoteismus, což je samo o sobě obrovský posun k racionalizaci náboženství. Také vznik Desatera, které je základem lidského jednání dodnes, formulovalo jednoduchá a základní pravidla platná pro všechny. V neposlední řadě jeden z nejdůležitějších prvků této nauky je obsažen v lineárním pojetí dějin. Lineární vnímání dějin překonalo cirkulární a statické myšlení a způsobilo, že pokrok je považován za žádoucí a vytvořilo základ pro společenský pokrok (Chrastina, 2012: 36).

Také vynález univerzálního práva, který vznikl v multietnickém římském státě pro potřeby formulování jednotných pravidel a pro stále větší počet lidí pocházejících z rozdílných míst, byl důležitým prvkem západní civilizace (Nemo, 2011: 21-30). Zejména soukromé právo, které definovalo soukromé vlastnictví a na základě pravidel jednoznačně určilo podstatu držení majetku²⁵. Byl tak položen základní kámen pro kapitalismus v podobě ochrany soukromého vlastnictví. Philippe Nemo přidává ještě dvě podstatné události: papežskou revoluci 11-13. století, která dosáhla syntézy „Athén“, „Říma“ a „Jeruzaléma“; dále také prosazení liberální demokracie a uskutečnění demokratické revoluce, které stály u zrodu modernity (Nemo, 2011: 7).

²⁵ „Když například nějaké osoby měly po svatbě děti, spojily se s někým, když jeden z jejich společníků poskytl úvěr nebo se zadlužil, když ony samy uzavřely hypotéku nebo získaly majetek (...), po všech těchto změnách umožňují intelektuální nástroje ukované římským právem, aby to moje zůstalo přesně vymezeno.“ (Nemo, 2011: 27).

Pokud známe podmínky pro formování západní kultury, potřebujeme pokročit ke stanovení nebo vymezení hranic. Oswald Spengler používá označení „západoevropsko-americký“. To je celkem dobré vymezení, protože na základě výše uvedeného by měly být do morfologie západního bloku zahrnuty země, které obsahují minimálně tři první podmínky formování civilizace nebo dokonce všech pět. Podle Nema se jedná o západní Evropu²⁶, Spojené státy včetně Kanady a zámořské departementy, také vymezuje „země blízké Západu“ kam řadí střední Evropu, země Latinské Ameriky a z jiných důvodů také Izrael (Nemo, 2011: 89-94). V další části práce se zaměříme výhradně na Spojené státy americké jako vrcholně-úspěšnou zemi západního bloku či referenční zemi globalizace s výrazně etablovaným kapitalismem přesahující hranice samotného.

3.1.2 Zánik Západu

Zániku Západu je v současnosti velice populárním a často skloňovaným tématem. V této optice je pro názorné pochopení účelné oddělit ekonomiku, která je v západním světě spojená s kapitalismem, a kulturní hodnoty civilizace. Pokud dochází ke krizím, a ty nikdy nejsou pouze ekonomického, ale také celospolečenského rozsahu, neznamena to nutně rozložení hodnot, na kterých stojí celá civilizace. Je zajisté pravda, že celoplanetární krize ve svém řešení nabízí alternativu nebo také kolaps, ale finanční krize dle autora této práce může způsobit změny a předefinování některých skutečností, nicméně ne okamžité a kompletní rozložení civilizačního bloku. Toto uvádím především jako příspěvek k diskusi o analogii USA a Římské říše. Současný svět je velice komplikovaným prostředím, které nemá pouze jednoho hegemonu, kterého nahradí jiný.

²⁶ Uvádí společenství patnácti minus Řecko, plus Švýcarsko, Norsko a Island.

Každopádně existují práce, které se tématu o zániku Západu věnují, a pro naše účely bude zajímavé v krátkosti projít některá východiska. Snad nejkomplexnějším dílem je Spenglerův *Zánik Západu*. Jeho snaha o výklad světových dějin prostřednictvím morfologie²⁷ je mnohaoborovou činností. K tomuto účelu používal politologii, historii, sociologii, ekonomii, ale také mimo jiné přírodovědu, hudební, literární a výtvarnou vědu a další. Zkoumá různé kultury světa a tyto porovnává. Spenglerova východiska souvisí s cyklickým vnímáním dějin. Vrcholový cyklus, který je počátkem úpadku, saturuje krizi Západu a tuto krizi se autor snaží doložit na velice širokém záběru. „*Zánik Západu, takto sledován, neznamena nic menšího než problém civilizace. Zde leží jedna ze základních otázek všech vyšších dějin. Co je civilizace chápána jako organicko-logický důsledek, jako dovršení a východisko nějaké kultury? (...) Zde je dosažen vrchol, z něhož se stávají řešitelnými ty poslední a nejtěžší otázky historické morfologie.* (Spengler, 2011: 39). Otázkou zůstává, jestli právě Západ, ale hlavně Spojené státy jsou tím vrcholem, ale jistá krize západních a koroze společenských hodnot je na obzoru. Nutno podotknout, že kniha vyšla začátkem dvacátého století a i přes nadčasovost a erudici autora nedokáže obsáhnout problémy současného světa.

Na tuto tezi volně navazuje Patrick J. Buchanan, ale už s konkrétním přesahem do dění v USA. Jeho *Smrt Západu* je zúčtováním s levicovou politikou²⁸, která neuspěla v šedesátých letech jako oficiální doktrína a proto se etablovala do kulturních sfér se snahou stále ovládat společenský směr. Buchanan je kritikem sexuální revoluce, přistěhovalectví a levicové politiky, které ničí Ameriku jako národ a jsou počátkem konce, také poukazuje na hrozbu vymírání a odklonu od tradičních náboženských hodnot. „*Amerika prodělala kulturní a sociální revoluci. Nejsme již stejnou zemí, jakou jsme byli v roce 1970, nebo*

²⁷ Metoda jednotného konceptu.

²⁸ Zejména s Frankfurtskou školou.

dokonce v roce 1980.“ (Buchanan, 2004: 19). A na jiném místě: *„Mravní kodex, podle něhož žili, podlehl zkáze. Kultura, s níž vyrůstali, umírá v zemi, v níž vyrostli.*“ (Buchanan, 2004: 23).

3.2 Duch kapitalismu

Mohou spolu souviset hlavní vzorce kapitalistického systému a jemu určené kulturní determinace? Podle autora této práce ano. Jak tedy diferencovat vhodnější či méně vhodné podmínky pro adaptibilitu a úspěch kapitalismu? *„Jestliže vůbec existuje nějaký vykazatelný objekt poznání, pro který by onen obrat měl smysl, tak to může být pouze ‚historické individuum‘, tzn. komplex souvislostí v určité dějinné skutečnosti, ze které pojmově vytváříme celek s ohledem na jeho kulturní význam“.* (Weber, 2009 [1904]: 193). Weber poukazuje na to, že návody na úspěch²⁹ nejsou pouze praktickou radou či technikou, ale „etikou“ a „étosem“ (Weber, 2009 [1904]: 196). Kapitalismus existoval již v jiných civilizačních blocích (než je námi myšlený západoevropsko-americký), ale chyběl mu právě „étos“. Jakási podoba učení a přesvědčení, že člověk musí zvětšovat svůj kapitál za účelem zisku. Nejde pouze o uspokojení potřeb, ale o generování stále většího množství peněz (přičemž uspokojením se stává vlastní pocit naplnění). Touhu po zisku nelze zaměňovat s vykořisťováním. Takto nastavený „étos“ Weber spojuje především s protestantskou etikou, která je již z podstaty více racionální a podnikání vyzdvihuje (Weber, 2009 [1904]: 182-193). Opakem „ducha“ kapitalismu je „tradicionalismus“. Jde o snahu získat prostředky pouze k udržení životních potřeb. Hlavním zdrojem motivace „kapitalistického ducha“ je mzda, ale toto neplatí právě u pracovníků s tradicionalistickým myšlením (Weber, 2009 [1904]: 206-210). Dalším klasikem zabývajícím se vztahem kapitalismu a společnosti byl Joseph Schumpeter. Kapitalismus je také pro něho především racionálním jednáním, ale i

²⁹ Odkazuje se na Benjamina Franklina a jeho závěrečnou pasáž *Necessary hints to those that would be rich*. Kde mimo jiné zazní, že čas jsou peníze, peníze vydělávají peníze, více peněz produkuje větší a rychlejší užitek a naopak ztráta peněz způsobuje i ztrátu výdělku.

antiheroickým jednáním; racionalita zapustila v člověku kořeny pod vlivem „ekonomické nutnosti“ a antiheroismus souvisí právě s racionalitou jakožto protikladem k válečnické ideologii, umírněnosti (Schumpeter, 2004: 140-149). „*Novodobý pacifismus a mezinárodní morálka jsou nicméně produktem kapitalismu.*“ (Schumpeter, 2004: 147). Kapitalismus je ovšem předurčen ke svému zániku. Hlavním předpokladem je monopolizace, která (i přes svou nezbytnost) odosobňuje a automatizuje vztah k samotné produkci a vlastnictví – to otevírá prostor socialismu a k jeho nutnému přechodu (Schumpeter, 2004: 150-154).

Bylo to především puritánské přesvědčení, které se slučovalo se samotnou podstatou kapitalismu. Puritánský protestantismus, který ovládl americkou společnost, totiž přesně v duchu Maxe Webera hlásal, že pouhá víra člověka nespasí, ale je potřeba ještě konat za svého života. Každopádně pokud si shrneme výše uvedené, vyvstane nám obraz efektivního kapitalismu v komparaci na jiné systémy. Kapitalismus, který se v této podobě etabloval v USA, ukazuje, že racionalita a ekonomická nutnost nevytvořila agresivně-militantní stát, který používá válku jako likvidační prostředek. Idealistická představa americké politiky, že je možné vytvořit prosperující a mírovou společnost na vyšší úrovni hodnot, které budou globálně přijímány, se naplnila. Spíše tak vidíme mocnou ekonomiku, jejímž důsledkem je vyspělá technologie a zbrojení pro udržení vlastní bezpečnosti. Také, že problémem současného kapitalismu v USA není ani tak automatizace produkce (dle klasifikace Schumpetera), jako spíše přesun samotných produkčních zdrojů za levnou pracovní silou. Zde je vazba odtržení nesporná. Každopádně specifika americké kultury a kapitalismu jsou patrné. Samuel Huntington hovoří o tzv. etice práce, která je jedinečná u amerického protestantismu a vychází z víry v nesmiřitelný protiklad dobra a zla. „*Američané jsou tedy neustále konfrontováni s nesouladem mezi absolutní povahou kritérií, která by měla být vodítkem jejich individuálního jednání a utvářet charakter jejich společnosti, a s neschopností svou i svého okolí žít v souladu s těmito vysokými standardy.*“ (Huntington, 2005: 77). Američané se vnímají

především jako individuality, které si svou cestu zvolily a díky tomu jsou přesvědčení o výjimečnosti vlastního politického systému a ekonomiky, což může někdy bránit v přijímání jiných alternativ. Obecně lze tvrdit, že americká kultura se formulovala pomocí těchto faktorů: výchozí kulturní vazba na Anglii, velká rozloha země s historickou zkušeností v procesu osidlování, sociální základ ve svobodě a rovnosti, dynamický technologický rozvoj, protestantismus a zejména puritanismus, kapitalistický ekonomický systém (Lehmannová, 2010: 83).

4 USA JAKO SVĚTOVÁ MOCNOST

Podstatnou část vývoje kapitalismu dominovala světu Evropa. I když je globalizace řazená také k tomuto období, nebyla žádným velkým tématem. V momentě nástupu Spojených států jako světového hegemonu a primárního producenta globalizace se vše mění. USA jsou pomocí této optiky velice často vnímány jako negativní velmoc. Tento okcidentalismus³⁰ nelze přisuzovat pouze jedné z nejmocnějších zemí světa, ale také západním hodnotám. O těch se dnes velice intenzivně diskutuje a mohou se stát příčinou klesajícího vlivu samotné civilizace. Přitom se zdá, že právě tyto hodnoty stály na počátku úspěchu a vzestupu Spojených států. Ukazuje se, že právě kombinace kapitalismu-globalizace³¹ a vyčerpání starého kontinentu v důsledku válečného století katapultovala USA na vrchol světového dění. Na tyto příčiny se zkusme podívat.

³⁰ Termín, který používají autoři I. Buruma a A. Margalit označuje odpor proti Západu, obraz, který vytváří nepřátele Západu na základě předsudků. Nejedná se ovšem o kritiku Západu, ale o sociopatologický jev. Viz I. Buruma, A. Margalit, (2005): *Okcidentalismus*. Praha: NLN.

³¹ Posuzováno mimo jiné jako export kapitalismu.

4.1 Proč právě Severní Amerika?

Jedním z prvních pozorovatelů předpovídající vzestup USA byl Alexis de Tocqueville. Americkou společnost vnímá především kombinací rovnosti a svobody. Je to demokracie se základem v občanské společnosti. Participace na systému nemá tak exkluzivní charakter a rovnost je charakteristickým rysem společnosti. Je to společenský model, který důrazně odděluje výkonnou, zákonodárnou a soudní moc. „*V Americe je tedy demokracie ponechána svým vlastním sklonům. Její chování je přirozené a všechna její hnutí jsou svobodná.*“ (Tocqueville, 2012: 191). Tocqueville vyzoroval již ve své době rozdíl v přístupu efektivitě práce a na příkladu amerických námořníků ukazuje, že jsou schopni se stejným nebo vyšším vstupním nákladem provozovat obchod za nižší cenu (Tocqueville, 2012: 381-387). Zde již spatřoval dynamiku průmyslu a tržní soběstačnost. V rámci západní civilizace dokázaly Spojené státy využít lepší efektivitu v řízení obchodu. Důvodem jsou již výše zmiňované kulturní hodnoty, na kterých se vyvíjela americká společnost. Pokud bychom se je pokusili definovat pomocí zjednodušujících bodů, můžeme použít tyto hodnoty: „*individualismus, respektování soukromí, rovnost, neformálnost, orientace na budoucnost, změna a pokrok, víra v dobro, humanismus, důležitost úspěchu, pracovitost, důraz na materiální hodnoty, otevřenost a asertivita*“. (Lehmannová, 2010: 83).

Pro ekonomickou expanzi byly ovšem důležité ještě jiné faktory. Po občanské válce dochází k prudkému zvýšení porodnosti v kombinaci s přistěhovaleckou vlnou. Počet obyvatel se mezi roky 1870 až 1890 zvyšuje ze 40 na více než 60 milionů obyvatel (Heideking, Mauch, 2012: 172). Migrace znamenala přísun levnější pracovní síly, ale zároveň byly mzdy na poměrně vysoké úrovni; docházelo k intenzivnímu hledání úspor pomocí strojů. Rozšiřování dopravního spojení zejména pomocí železnice a vznik metropolí vytvářelo silný vnitřní trh. Nicméně demokracie³² nebyla

³² Demokracie, kterou známe od Tocquevilla.

v rozporu s kapitalismem a industrializace probíhá bez zásadní centrální regulace. Zemědělství nahrazuje průmysl.³³ „Z převážně zemědělské Unie se stal vůdčí průmyslový a exportní národ; tradiční dlužnická země USA nyní sama vyvážela kapitál a byla na nejlepší cestě stát se věřitelskou zemí.“ (Heideking, Mauch, 2012: 172). Ovšem je potřeba dodat, že bylo zapotřebí třech základních podmínek: za prvé to byla stabilní centrální státnost s rozhodujícím konečným vlivem a autoritou, za další vytvoření jednotného prostoru s funkcí společného vnitřního trhu, za třetí bylo velice důležité zrušit otroctví a to i za cenu násilí, protože ekonomika fungující na základech otrocké práce nemá duševní tvořivý základ a myšlenky spojené s technickou inovací a vzestupem střední třídy (Steingart, 2008: 52-55).

4.2 Vzestup amerického kapitalismu

Událostí světových dějin spojené se vstupem USA na globální úroveň, bylo jejich zapojení do první a druhé světové války. Na konci tohoto věku³⁴ destrukce se vynořují Spojené státy jako jeden z hlavních vítězů konfliktu se zdrojem ohniska v Evropě. Po letech, které lze označit jako „zlatá dvacátá“³⁵ přichází krize spojená s finanční recesí³⁶. 24. října 1929 (Černý čtvrtek) dochází ke zhroucení kurzu na newyorské burze (Heideking, Mauch, 2012: 246) a americká společnost začala přehodnocovat výhody deregulativního trhu. Tato událost vyvolala finanční a společenskou krizi, která daleko přesahovala hranice Spojených států a

³³ Viz příloha 2.

³⁴ Období, které Eric Hobsbawm nazývá věkem totální války, neboli věkem extrémů a krátkým stoletím. Jedná se o období, které zásadním způsobem změnilo chod lidstva. Hobsbawm, E. (2010): *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914-1991*. Praha: Argo.

³⁵ Jedná se o dvacátá léta dvacátého století, kdy začíná převažovat hospodářská společnost a dynamika jednotného trhu vytváří masovou výrobu a konzumní společnost. Dochází k sériové výrobě automobilů, prudkému čerpání nerostných surovin, budování infrastruktury a výstavbě. Toto období je spojeno s neregulativním přístupem, rozšířením bankovního sektoru a akcionářského trhu.

³⁶ V tomto případě se dá hovořit o krizi, kterou USA do té doby nepoznaly. Viz pro názornost příloha 3.

přisuzovala této zemi podstatný význam v procesu, který dnes nazýváme globalizace. Po druhé světové válce již je americký „zázrak“ zcela nesporný a USA jsou obdivovány za udržení a dynamický růst ekonomiky³⁷. Vliv nové supervelmoci ovlivňuje „místní události dějící se mnoho mil daleko“. Stát udělal jedno zásadní rozhodnutí v podobě možnosti doplnění kvalifikace pomocí stipendia pro každého vojáka, což bylo příznivé pro plynulý chod ekonomiky a zvýšení kvality práce (Steingart, 2008: 70).

Padesátá léta dvacátého století jsou již definitivně spojena s americkými korporacemi. Americký průmysl ve vztahu k politice prochází skrytým konfliktem, jehož kořeny jsou založeny na odklonu od válečné regulace. Veliké firmy spustily kampaň propagující systém volného trhu. *„Firma General Motors produkovala celovečerní hollywoodský film ilustrující výhody amerického kapitalismu. Organizace Advertising Council vyvěsila reklamní panely vychvalující blahodárnost svobodného podnikání a škodlivost státního plánování. Národní asociace výrobců rozdala statisícům pracujících svazečky komiksů, v nichž se vysvětlovalo, že americkou revoluci způsobili ‚státní plánovači‘ v Londýně.“* (Reich, 2002: 67). Rozdíl, mezi americkým a evropským přístupem ke společenským tématům, které mohou potenciálně měnit strukturu a vnímání, je v individualismu. Evropské snahy o usnadnění údělu chudších, bez podmíněné změny jejich aktivit v rámci společnosti, jsou základem rozvoje sociálnědemokratické levice; naproti tomu tlak v americké společnosti na individuální uplatnění pomocí vzdělání, odlišuje přístup těchto společností k tématům sociálních výdajů a výdajů na školství (Lipset, 2003: 123). Také pomocí volného trhu (na rozdíl od Číny) a „institucionalizací“ vlastnických práv bez zásadních zásahů vlády do cenové politiky a eliminací korupce se někdy vysvětluje úspěch západního kapitalismu (Landes, 2006: 6). Kombinace pracovní efektivity,

³⁷ Viz příloha 4.

deregulovaného trhu a individualismu³⁸ vytvořily v USA ideální konkurenční podmínky pro udržení převahy v proudu světového vlivu. „*Jádrem amerického hospodářství bylo asi pět set velkých korporací, které v polovině století již vyráběly skoro polovinu průmyslové výroby země (asi čtvrtinu průmyslové výroby svobodného světa), vlastnily zhruba tři čtvrtiny průmyslových kapacit státu, vytvářely asi 40% zisku všech amerických firem a zaměstnávaly více než osminu pracujících v nezemědělském sektoru.*“ (Reich, 2002: 71). V tomto období se upevňuje hegemonický přesah USA s dalším vlivem růstu. Globalizace je velice silně spjatá s šířením úspěchu o „americkém snu“. Existují názory, že „*Nerovnoměrné rozdělení bohatství mezi Západem a zbytkem světa se pouhou kulturou vysvětlit nedá.*“ (Soto, 2007: 15). Podle Sota je hlavní překážkou využívání výhod kapitalismu neschopnost produkovat kapitál. Je to Západ, který dokáže najít potenciál a učinit z mrtvého kapitálu příležitost pro zaplnění mezery na trhu a to díky zjednodušeným pravidlům, informační integraci, zodpovědnosti a právní ochrany (Soto, 2007: 46-57). Toto vykazují především Spojené státy, alespoň ve vztahu k odbourávání byrokratických překážek. Považoval jsem za nutné uvést tento názor pro samotné vymezení. Jednak takovýto přístup není v protikladu s kulturním vymezením a dále naopak potvrzuje některé domněnky této práce o americké společnosti.

Globalizace sebou nese příležitosti, ale zároveň i hrozby, které se skrývají v náhodných změnách celoplanetárního rozsahu a mají vliv na veliký počet lidí. Globální nerovnost je z pohledu soupeření o zdroje a sociálních tlaků obyvatelstva dlouhodobě neudržitelná. Také populační krize je problémem současného Západu³⁹. Americká společnost nečelí

³⁸ Z. Brzezinski tvrdí, že atraktivita americké masové kultury vychází z americké demokracie, jejímž základem je důraz na společenskou rovnost s individuálním uspokojením a obohacením sebe sama. Brzezinski, Z. (2004): *Volba. Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: MF, s. 215.

³⁹ Podle Patrika Buchanana se jedná zejména o „umírání“ křesťanství, což způsobuje, že lidé začali mít méně dětí. Jedná se tak o vztah mezi vírou a velkou rodinou (Buchanan, 2004: 249-264).

pouze vnitřním problémům, ale také vnějším jako je problém migrace nebo terorismus. Současně dochází k cyklickým finančním krizím, které způsobují krizi společenskou a ohrožují samotnou podstatu amerického kapitalismu. Podle Robinsona mají tyto krize společné čtyři aspekty: nadprodukcí nebo nedostatečnou spotřebu (nadměrná akumulace), globální sociální polarizaci, krizi legitimacy, krizi udržitelnosti (Robinson, 2009: 264). Také dochází v rámci přeskupení výrobní produkce (zejména z USA do levnějších teritorií) k vzestupu zbytku světa. Zemí, která je triumfem globalizace dle výše uvedené kategorizace a hlavním producentem světového kapitalismu, jsou USA.

4.3 USA jako referenční země globalizace

Jednou složkou v procesu globalizace je kapitalistické hospodářství volné trhu, které vychází právě z amerického modelu. Dalším posilujícím prvkem byly instituce, které převahu potvrdily a zároveň do procesu globalizace zahrnuly země, které jednaly pod vlivem USA. Optikou těchto dvou vlivů nazývám Spojené státy referenční zemí globalizace, která svým vlivem vytvářela světový finanční systém. Krize dvacátých let 20. století, která byla částečně refundována obrovskými náklady na zbrojení, vytvářela tlak na přehodnocení finančního systému. Odklon od zlatého standardu a konec druhé světové války umožnil nové příležitosti „světové společnosti“. V červenci 1944 se v Bretton Woods, New Hampshire sešla konference⁴⁰ (Svobodová, 2005: 8). Ta měla za úkol vytvořit předpoklady stability měn a najít přijatelné mezinárodní platidlo. Cílem Spojených států bylo ekonomicky a politicky oslabit Británii a otevřít prostor pro své obchodní zájmy; dolar se stal jedinou a klíčovou měnou s vazbou na zlato, což pro USA nebyl zásadní problém, protože kontrolovaly 60% světových zásob zlata (Svobodová, 2005: 8-9). I přesto, že brettonwoodský systém v sedmdesátých letech 20. století zanikl v důsledku neudržitelnosti zátěže

⁴⁰ United Monetary and Financial Conference

a ropné krize, vytvořil řadu vlivných institucí⁴¹, které ovlivňují a částečně kontrolují světovou ekonomiku dodnes. Brettonwoodský systém položil základ přijetí změn světového finančního systému v podobě ortodoxie liberálního trhu, ale také zároveň ke krizi politické legitimacy, protože jednotlivé vlády již nejsou schopny izolovat své občany před dopady globálního obchodu (Moon, 2004: 5-6).

4.4 Vrchol hegemonu?

Ekonomická a světová převaha v období studené války vytvořila enormní tlak na národní bezpečnost. Hranice bipolárního světového systému byly poznamenány rétorikou o zachování míru a udržení bezpečnosti na obou světových stranách. Docházelo k enormním výdajům na zbrojení⁴² pod záminkou obrany. *„Kissinger v tomto kontextu chápal USA jako pořádkovou mocnost, která po roce 1945 různými způsoby udržovala mezinárodní stabilitu, stejně jako se Velká Británie v 19. století starala o evropskou mocenskou rovnováhu.“* (Heideking, Mauch, 2012: 283). Tento vrchol „amerického“ hegemonu vyústil ke konci studené války k pádu železné opony. Vznikly tak (již výše uvedené) populární teorie o konci dějin, ale také o střetu civilizací. Objevily se nové výzvy národní bezpečnosti spojené především s islámským terorismem a otázky určující novou roli USA v 21. století. Robert Kagan například uvádí, že současné mezinárodní uspořádání pouze posiluje americké sklony k jednostranným akcím a Spojené státy požadují jistou míru volnosti za obětování prostředků a vůle při strategických hrozbách. Také dodává, že konec studené války měl hluboký dopad na transatlantické vztahy, protože zanikl společný nepřítel, ale i potřebná jednota ve spolupráci a soudružnosti. Tedy to co bylo nazýváno „Západem“. (Kagan, 2003: 98-99). Kagan je sice zastánce konzervativní politiky „tvrdé ruky“ bez kompromisů, ale

⁴¹ Vznikla dohoda o Mezinárodním měnovém fondu a Mezinárodní bance pro obnovu a rozvoj, po zhroutilí bretonwoodského systému zůstaly dvě významné ekonomické instituce a to Mezinárodní měnový fond a Světová banka.

⁴² Viz příloha 5.

tento myšlenkový směr výrazně ovlivňoval zahraniční politiku USA konce 20. století. I přesto, že vychází spousta literatury o globalizaci, je její role v mezinárodním konfliktu poněkud nejasná. Podle Jonathana Kirshnera je moderní mezinárodní systém ovlivněn dvěma „falešnými-systémovými efekty“⁴³ a to unipolaritou a globalizací (Kirshner, 2008: 365). Spojené státy jsou sice středem unipolárního politického řádu, ale vojenská převaha neodráží skutečný stav „hegemonu“, který je zatížen státním dluhem, deficitem státního rozpočtu a nestabilitou mezinárodního obchodu⁴⁴. Sice funguje volný trh, ale finanční deregulace je do určité míry výsledkem rozhodnutí velmocí, které tak určující vlastní národní zájem⁴⁵. Také mediální podoba je ovlivňována politickým rozhodováním a nelze úplně z procesu globalizace vyloučit vliv politiky. *„Stručně řečeno, bylo by vážnou chybou přehlížet politický vliv na globalizaci nebo přehlížet fakt, že globalizace není politicky neutrální“*⁴⁶. (Kirshner, 2008: 366).

Globalizace již není pouze ekonomickým, ale hlavně politickým pojmem. Brzezinski to považuje za ideologii, která je prostředkem dějinného směřování a *„jakmile převládlo mínění, že globalizační procesy odpovídají americkým zájmům, pak bylo snadné přijmout globalizaci jako blahodárný a zároveň nevyhnutelný fakt“* (Brzezinski, 2004: 173). Ovšem hegemonie, spojená se světovou demokratickou rétorikou, může paradoxně poškodit samotnou podstatu demokracie⁴⁷, pokud přijmeme fakt, že mezinárodní vztahy jsou definovány národní suverenitou a bezpečností. I přesto, že nelze v globalizační éře dosáhnout naprosté bezpečnosti a ochrany, byly USA po studené válce naprosto neohroženým hegemonem, který kontroloval oba oceány a dokázal rychle

⁴³ Mock-systemic effects.

⁴⁴ Viz Kirshner, 2008: 366.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Vlastní překlad.

⁴⁷ Viz Brzezinski, 2004: 213.

reagovat na lokální konflikty⁴⁸. V současném mezinárodním srovnání jsou Spojené státy stále přední mocností, ale již nelze hovořit o „neomezené“ suverenosti. USA stále ve větší míře využívají pro vyrovnání rozpočtů východoasijský kapitál, rozpočet je nevyrovnaný⁴⁹ a náklady na vojenské síly prudce klesly z průměru okolo deseti procent (v padesátých letech 20. století) na čtyři (Ferguson, 2006: 269). Právě kombinace prostředků k zajištění bezpečnosti a udržení globálního výrobního článku jsou pro velmoci v postavení hegemonu zásadní. *„Za prvé zda mocnost dokáže ve vojensko-strategické oblasti zachovat přiměřenou rovnováhu mezi bezpečnostními požadavky státu a prostředky nutnými k jejich zajištění, a za druhé zda je v konkrétním časovém okamžiku schopna uchránit technickou a ekonomickou základnu své moci před relativním úpadkem v důsledku trvale se měnícího charakteru světové výroby.“* (Kennedy, 1996: 621). Je velice náročné provozovat globální a velmocenskou politiku a zároveň vázat velikou část ozbrojených sil na jednu oblast.⁵⁰ Zároveň platí, že zdroje na armádu nejsou neomezené a lze velice těžko vytvořit „globální“ armádu bez podpory jiných států. „Charakter světové výroby“ je začátkem jednadvacátého století komplikovanější než kdy předtím. Prostřednictvím ekonomické globalizace se podařilo Spojeným státům ve dvacátém století ovládnout světovou ekonomiku, ale ukazuje se, že její udržení právě díky samotné globalizaci není samozřejmé: *„tytéž ekonomické, politické a vojenské faktory, které kdysi přispívaly k hegemonii USA, dnes nezadržitelně vedou Spojené státy k úpadku“.* (Wallerstein, 2005: 17). Invaze do Iráku ukázala jistou omezenost ozbrojených sil USA, ale hlavně mimořádné náklady na vedení války, které americká společnost nechce vynakládat. Také znechucení z války v Iráku již zcela ovládlo americkou politiku, kterou ovládalo sice již předtím, ale hrálo ve prospěch vlády. Ve válečném procesu obvykle

⁴⁸ Viz Brzezinski, 2004: 31-36.

⁴⁹ Viz příloha 6.

⁵⁰ Viz Kennedy, 1996: 620-633.

rostou daně nejbohatší příjmové skupině a nerovnost se snižuje, ale ve válce v Iráku využila Bushova administrativa invazi k podpoře své agendy, což ještě více utvrdilo veřejné mínění (Krugman, 2011: 177). Pak je zde globální světová ekonomika, která se opírá především o soukromé nadnárodní korporace vymaňující se stále více z vlivu státu⁵¹ (primárním důvodem je daňový legislativní systém), což výrazně komplikuje státní ekonomickou kontrolu.

4.5 Slábnoucí vliv Spojených států

Jak už bylo výše uvedeno, americká společnost je mimo jiné založena především na individualitě, efektivitě, rovnosti, ale také na masové spotřebě neboli konzumu. Respektive kapitalismus této společnosti nebyl zatížen feudální minulostí jako v Evropě a mohl se rozvíjet pomocí těchto kombinací: rovnost k příležitostem, jedinečným hodnotovým systémem založeným na svobodě, velikým důrazem na úspěch a soutěž, obrovskou spotřebou zahrnující potencionální příležitosti. Americká ekonomika se v problémech začíná spoléhat na osvědčené metody spojené se spotřebou. Společnost, která vytvořila jedinečnou technologii pomocí technických inovací a obrovskou kupní sílu v podobě střední třídy, má ovšem v současnosti jinou podobu. A je potřeba dodat, že právě střední třída bělošského obyvatelstva byla po dlouhou dobu zásadně ovlivňujícím článkem všech spekter společnosti, včetně výkonu důležitých společenských pozic.

Zásadním - v proměně kupní síly z pohledu ekonomického potenciálu - je změna rozložení bohatství a s tím spojený úbytek střední třídy. Je to právě střední třída, která posilovala americký sen. Američané překypovali nadějí a optimismem v lepší zítřky. Během třiceti let od konce druhé světové války rostly příjmy ve všech vrstvách společnosti

⁵¹ F. Zakaria uvádí, že společnost Coca-Cola je globálním podnikem se sídlem v Atlantě a působícím ve 206 zemích, téměř 80% příjmů pochází ze zemí mimo USA. Viz Zakaria, F. (2010): *Restoring The American Dream*. Time, Vol. 176 Issue 18, p30-35.

rovnoměrně; nejspodnější pětina o 120 procent, střední vrstva 101 – 114 procent, nejbohatší pětina o 94 procent z pohledu statistických ukazatelů (Steingart, 2008: 85). Toto se ovšem mění v důsledku přesunu kapitálu za účelem zvětšení zisků. Nové pracovní příležitosti v globálním světě logicky zanikají v místě vývozu práce. Pokud se dnes svět proměnil tak, že ekonomické blaho společnosti není závislé na zisku korporací, ale na hodnotě, která svými schopnosti musí přidávat hodnotu globální ekonomice⁵², je nesporné, že tato hodnota se generuje prostřednictvím vykonané práce. Paul Krugman ve své knize *Svědomy liberála* popisuje, jak se v průběhu historie měnily vztahy mezi nejbohatší, střední a nejchudší vrstvou americké společnosti. Od sedmdesátých let dvacátého století je norma nerovnosti součástí institucí, což přímo souvisí s politikou (Krugman, 2011: 133). Zejména se zhroucením odborového a narůstajícím vlivem konzervativního hnutí. Jedním z důvodů poklesu vlivu odborů může být přeměna struktury pracovní síly. I když Krugman argumentuje, že tato přeměna dostatečně nevysvětluje nastalé změny, je zajímavé, že se tak děje právě v procesu jakési deindustrializace, kdy sektor služeb dominuje a průmyslová výroba je více prostřednictvím globalizace vázaná na jiný světový region než USA. Důsledkem této nerovnosti je izolace nejbohatší vrstvy společnosti⁵³ a zároveň i sociální napětí. Nicméně zásadním v tomto procesu je koupěschopnost většinové společnosti, která stojí na hypotečním trhu a balíčkách různých půjček. Ruku v ruce s tím je spojená nestálost pracovního trhu a nejistota splácení. Dluhy americké společnosti se stále zvětšují⁵⁴. Technologie a kapitál jsou v rámci globalizace přenosné, ale toto neplatí u pracovní síly; Spojené státy jsou jednou z nejbohatších zemí světa, ale také země s jednou z nejvyšších mezd a to velice komplikuje participaci středních tříd na globálním růstu (Zakaria, 2010: 30-35). Další zásadní změnou je proměna USA z pozice dominantního světového exportéra na největšího

⁵² Viz Reich, 2002: 286.

⁵³ Tomuto tématu se podrobně v knize *Zle se vede zemi* věnuje Tony Judt.

⁵⁴ Viz příloha 7.

světového dovozce a to v kombinaci u tak významného dlužníka komplikuje budoucí perspektivy světového hegemonu. *„Americká ekonomika byla postavena na ochraně domácího průmyslu, zasazeného do potencionálně obrovského vnitřního trhu, před vnější konkurencí, což zůstává dodnes významným prvkem americké politiky.“* (Hobsbawm, 2009: 121). Daniel Bell již v sedmdesátých letech hovoří o „klimaktériu“ Ameriky. Tím je míněn jakýsi kritický historický zlom, který poukazuje na to, že světová hegemonie s ekonomickou nadvládou se dostala přes vrchol a je na sestupu. *„Skutečností nicméně zůstává, že některé ekonomiky předstihují jiné a že je těžké odolávat ustrnutí a zkostnatění, zavedeným cestám a starým zvykům. Myšlenka ekonomiky v klimaktériu byla poprvé aplikována na Velkou Británii, kdy označovala okamžik – většinou se udává rok 1890 – kdy začalo být zřejmé, že Británie nebude schopna odolat náporu německé ekonomiky.“* (Bell, 1999: 209).

4.5.1 Vzestup světa

„Posledních téměř třicet let rostla čínská ekonomika průměrně o více než 9 % ročně – to je nejrychlejší vzestup, jakého velký stát v dějinách dosáhl.“ (Zakaria, 2010: 81). Čínské vedení má z historického hlediska mocenské světové ambice a k tomu „zatím“ využívá hospodářské prostředky. Není ovšem zaručené, že by tento status quo byl samozřejmostí (Brzezinski, Mearsheimer, 2005). Čína se s ambicí nové supervelmoci nemůže pozvedat pouze mírově, což může vyústit do bezpečnostního soupeření s jistým potenciálem ovládnutí regionu. V posledních několika letech se čínský postoj vůči USA mění a vládnoucí elity věří, že již nepotřebují Spojené státy jako kdysi (Zakaria, 2010: 34-36). Na druhou stranu Čína k ovládnutí potřebuje stmelující prvek nacionalismu, sociální stabilitu a růst, který tuto stabilitu potvrdí. Každopádně je v současnosti rychle bohatnoucí zemí, která v roce 2008 investovala 40 miliard dolarů v přímých nákladech do olympijských her⁵⁵.

⁵⁵ <http://www.penize.cz/ekonomika/43682-olympiada-cine-prosperitu-nekoupí>.

Asijský kontinent již nemůže být považován za méně výkonný. *„Ekonomická síla celého regionu s výjimkou Japonska vzrostla od roku 1970 na více než šestinásobek.“* (Steingart, 2008: 137). Steingart tyto změny považuje za globální válku o blahobyt.⁵⁶ Díky zrychlenému globálnímu obchodu se proces bohatnutí velice zrychluje. *„Angličané potřebovali ve své nejúspěšnější éře 60 roků na to, aby zdvojnásobili hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele, Američanům a Japoncům to trvalo 40 roků. Indonésie to však dokázala za sedmnáct let a Čína za dvanáct.“* (Steingart, 2008: 137).

V důsledku poklesu střední třídy upozorňuje Fareed Zakaria na proměnu „víry“ v lepší budoucnost u americké společnosti a tvrdí, že dnes jsou to spíše lidé v Indii, kteří hledí s nadšením do budoucna (Zakaria, 2010: 30-35). Volný globální obchod je spíše prospěšný pro bohaté nebo chudé, což vytvořilo podmínku pro vzestup některých zemí, které nebyly považovány za výkonné ekonomiky. Více zboží a outsourcingových služeb může být realizováno kdekoliv na světě za zlomek ceny proti realizaci v západních zemích. Nejedná se pouze o Asii, ale můžeme hovořit o vzestupu „světa“. *„V letech 2006 a 2007 zaznamenalo 124 zemí světa více než čtyřprocentní hospodářský růst. Týkalo se to mimo jiné také třiceti afrických států (tedy dvou třetin tohoto kontinentu).“* (Zakaria, 2010: 12). Čína se stala dominantním hráčem v Africe a rychlost ekonomického získávání afrického kontinentu je fenomenální; Čína v dluzích prominula deset miliard dolarů a v roce 2003 nabídla oddlužení dalším 31 jedna zemím Afriky (Felix, 2011: 104). Čína toto samozřejmě nedělá z altruistických pohnutek, ale sleduje své zájmy v tomto regionu. Koncem studné války vyschl finanční proud do zemí Afriky, který nahradila Čína. Ta si uvědomuje obrovský potenciální zdroj ať už nerostného bohatství či globální produkce levného zboží a začíná se v tomto ohledu stávat globální velmocí, ale zároveň nenasytným konkurentem pro africké zdroje, protože jádrem vztahu mezi Čínou a Afrikou je především

⁵⁶ Blahobyt dosahovaný hospodářskou a politickou silou následuje síla vojenská.

surovinová základna (Felix, 2011: 113). Zásoby nerostného bohatství v Africe jsou totiž ve světovém porovnání zásadním⁵⁷ a pro globální velmoci nezanedbatelným příjmem vzájemném transferu. Paradoxem tohoto bohatství je, že i když zásadně přispělo k ekonomickému rozvoji Západu, Afrika stále zůstávala chudým a nerozvinutým regionem. Toto se ovšem může změnit a to právě s přispěním Číny; tento proces by mohl být novou „ekonomickou“ kolonizací.

Také již zmiňovaná Indie má ve světovém porovnání veliký potenciál růstu. Jsou to především znalosti a vzdělání, které se ve světovém porovnání stávají zásadní komoditou. *„V Indii dnes pracuje 700 000 odborníků v oblasti informační teologie, což je dvakrát víc než v Německu. Jejich plat se ovšem rovná jen zlomku toho, co si vydělávají evropští kolegové.“* (Steingart, 2008: 195). V této zemi vzniká jedna z nepočtenějších generací akademiků světa. V tomto procesu se již nejedná o složité přeskupování výrobní produkce, ale o přesun outsourcingových služeb, které nejsou vůbec ničím limitovány. Friedman uvádí, že se pomocí softwaru dají vykonávat služby pro kohokoli a kdekolí (Friedman, 2007: 20); dodávky „intelektuálního“ kapitálu již dnes nemusí být vykonávány v rámci jedné státní jednotky a autor je pouze jedním z mnoha v řetězci globálního výkonu. A to přes účetnictví, spravování finančního účtu až po návrh interiéru bytu.

4.5.2 Postamerický svět

Fareed Zakaria hovoří o přesunu k „postamerickému světu“; nejedná se tak o „protiamerický svět“, ale každopádně dochází k přesunu moci z americké nadvlády (Zakaria, 2010: 14). Konkrétně v oblastech finanční, průmyslové, vzdělávací, sociální a kulturní. *„Na politicko-vojenské úrovni nicméně stále zůstáváme součástí světa, ovládaného jedinou supervelmocí.“* (Zakaria, 2010: 14). Je potřeba dodat, že pokud je

⁵⁷ Viz příloha 8.

politickou převahou míněný koncept liberální demokracie a volného trhu, ukazuje se, že každá verze kapitalismu vyjadřuje svou specifickou kulturu zakořenění (Gray, 2003: 198). Volný trh může v současnosti znamenat otevřenou výměnu v globálním světě, ale nutně nemusí predikovat Fukuyamovo vizi liberálního konceptu a už vůbec ne převládnutí hodnot individualismu. Každopádně vojensko-technologická převaha podporující politické cíle je stále dominantním prvkem supervelmoci. Ekonomická nadvláda byla možná ve světě, kde veliké chudé země nebyly schopné přijmout politiku růstu. Kombinací dvou faktorů – nízké startovní pozice a velké populace – a ve spojení se změnou přijmutí globální politiky obchodu, dochází k přesunu světové moci. Důvodem přijmutí této změny bylo zhroucení bipolárního světa, kdy se centrální model řízení naprosto zdiskreditoval a hledání „třetí“ cesty nedokázalo konkurovat efektivitě západního kapitalismu. Současné země na vzestupu si v důsledku svého úspěchu začínají vytyčovat vlastní pozice, v jejichž centru již nutně nemusí stát Spojené státy. *„Svět totiž nyní přechází ze stádia hněvu k lhostejnosti, od antiamerikanismu k postamerikanismu.“* (Zakaria, 2010: 39). Důraz na prosazení vlastních zájmů, podpořený rostoucím nacionalismem, přeměňuje světové role a nelze tak ignorovat země, které byly považovány koncem dvacátého století za rozvojové. Zakaria uvádí, že za jeho života v Indii znamenalo slovo „moderní“ Západ, ale to dnes již neplatí; architektura, hudba, zpravodajství – to vše se moderní představě (tak jak jí vnímáme) vyrovná a dokonce předčí (Zakaria, 2010: 75-79). Zábavní průmysl Bollywood investuje nezanedbatelné peníze do výroby filmů a jejich produkce. Většina dat a statistik, ukazující na vzestup „ostatního“ světa a vztahující se zejména k Číně nebo Indii, se stává zastaralým materiálem k přihlídnutí k neuvěřitelné dynamice vývoje. Čína vyrobila v roce 1978 dvě stě klimatizačních zařízení, v roce 2005 to bylo 48 miliónů; dvacet nejrychleji rozvíjejících měst na světě je v Číně, export do USA vzrostl za patnáct let o 1600 %, Čína vyrábí dvě třetiny světové produkce fotokopírek, DVD přehrávačů, mikrovlnných trub a stává se tak „dílnou světa“; také Indie zaznamenává veliké změny: například chudoba

poklesla za posledních dvacet let na polovinu a má nyní více miliardářů, než jakákoli jiná asijská země (Zakaria, 2010: 80-115).

Nicméně vzestup zbytku světa neznamena nutně pád USA. Spíše se tak jedná o ztrátu podílu na světovém HDP. Vojenská moc je důsledkem silného státu a ne naopak. Tato moc je v současnosti velice silným segmentem světového dění. Americká ekonomika zůstává i přes svůj pokles stále konkurenceschopnou, ve schopnosti realizace vědeckotechnologických výstupů (například nanotechnologie) do výrobního procesu zcela neohrožitelnou. Primárním důvodem změn v současném světě nemusí být nutně pád USA a západních hodnot či bezpečnostní dilema spojené s vzestupem nových velmocí, ale také ztráta kontroly nad socioekonomickým vývojem v globálním měřítku, která může vytvořit pole pro násilné protesty. Americká společnost a politika také není již tak přizpůsobivá a díky své dominanci je inspirace a schopnost absorpce lepších alternativ poněkud omezena. Otázkou tak zůstává, jestli budou USA schopny reagovat na svět, který se posouvá dopředu.

4.5.3 Role USA ve světě

Dominance Spojených států zahrnuje tři nosné pilíře: kulturně-politickou, ekonomickou a vojenskou rovinu. Zatímco ekonomický a kulturní vliv slábne, vojenská převaha přetrvává. Ovšem ke konzistenci hegemonie je potřeba všech těchto tří pilířů. Role izolovaného hegemonu se slábnoucím kulturním a ekonomickým vlivem, ale také ztrátou pozice v centru globálního systému, která je naopak funkční v jisté synergii na vzestupující svět, staví USA do nové pozice. Tyto změny v sobě nesou potenciální možnost setrvat v pozici rozhodujícího prvku globální sféry. Svět nelze separovat pouze na „bohatý“ Západ a „ostatní země“. Státy, které jsou v současnosti na vzestupu, stále potřebují USA a jejich vzestup je výsledkem této potřeby. Také představa o homogenizaci světových regionů není reálnou politikou a problémy či historické reminiscence zadávají příčiny konfliktů u všech rostoucích ekonomik nezápadního

světa. Takto komplikovaný svět může ve vyspělé demokracii USA najít svého zprostředkovatele. Bylo by samozřejmě naivismem autora této práce přehlížet „národní zájem“, ale předefinování národních zájmů v korelaci na ostatní svět je jistou možností. *„Tato nová role je zcela rozdílná od tradičního postavení supervelmoci. Zahrnuje konzultace, spolupráci a dokonce kompromisy.“* (Zakaria, 2010: 193). Při dorůstání do velmocenského postavení docházelo ke stále větší izolaci USA. To, co bylo dříve předností, se jeví v současnosti jako nevýhoda a Spojené státy potřebují posílit svojí pozici ve světě. Rétorika americké zahraniční politiky ve dvacátém století byla tvořena především pomocí celosvětového šíření demokracie. Tato tendence již nutně nepřevládá a nedemokratické země, které se zásadním způsobem podílí na ekonomické transformaci USA, nemusí být terčem kritiky. Dále samotná diskuze, zda lze principiálně a morálně ospravedlnit změnu politických režimů pomocí vojenských zásahů poukazuje na jisté proměny. Přehlížení⁵⁸ mezinárodního společenství bylo spojeno s neotřesitelnou pozicí Spojených států. Při snaze o zachování vlastní pozice není takto nastavený kurz z dlouhodobého hlediska udržitelný bez širší spolupráce.

Fareed Zakaria navrhuje šest jednoduchých pravidel (Zakaria, 2010: 194-206). 1. Jednoznačně formulovat své priority v otázce mezinárodního uspořádání a to ke vztahu Severní Koreje, Ruska, Íránu, ale především k Číně, protože vládnout znamená vybírat si. 2. Upřednostnit všeobecná pravidla nad úzkými zájmy. Nelze prosazovat pouze vlastní zájmy, ale mělo by dojít ke stanovení systémů pravidel, kterými se svět bude řídit. 3. Inspirace v bismarckovském Německu. Analogie Velké Británie není vhodná, ale kombinace taktiky jednání se všemi velmocemi a snahou mít s nimi lepší vztahy, než ostatní, je správnou cestou. 4. Světový řád á la carte. Stabilita mezinárodního systému tvořená větší vstřícností, pružností a přizpůsobivostí bez trvání pouze na jednom přístupu. 5. Asymetrické myšlení, pomocí něhož lze pro

⁵⁸ Například Kjótský protokol či Konvence o biologických zbraních.

řešení problému použít mnohem více nástrojů než jen vojenské. 6. Legitimita, která umožňuje definovat a použít program mobilizace podpory ostatních zemí, ale i nevládních sil.

5 ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá slábnoucím vlivem USA z perspektivy mezinárodní interakce. Respektive poukazuje na vzestup ostatních zemí, který Zakaria nazývá „postamerickým světem“. Pro potřeby této analýzy posloužilo vymezení globalizace v korelaci na kulturu kapitalistického Západu. Ten v současnosti představují Spojené státy, které jsou pro tento účel definovány jako referenční země globalizace. Kombinace efektivity, individuality a racionálního základu pomocí anglo-protestantské etiky, vytvořila z USA hegemonu (v ekonomické, politické, kulturní a vojenské převaze) světového formátu. Studená válka ukázala tuto sílu a konec studené války tuto pozici potvrdil. Ovšem svět se od té doby velice rychle proměnil a dnes můžeme pozorovat slábnoucí vliv Spojených států. Ten nemusí nutně mít pouze sestupnou tendenci. Práce se nesnaží predikovat zhroucení USA a samotného Západu, ale spíše poukazuje na to, že současný svět přestává být jednoznačnou hegemonií Spojených států. K tomuto popisu bylo použito zkoumání z pohledu změn v samotné americké společnosti. Především slábnoucí vliv střední třídy. Dále vývoj, vývoz a proměna kapitalistického systému, který zásadním způsobem ovlivnil současnou podobu globalizace, včetně kulturních, globálních a lokálních či sociálních střetů mezi bohatým Severem a chudým Jihem nebo Západem a ostatním světem. V korelaci na referenční zemi globalizace má ovšem aktuálně ostatní svět jinou podobu, než koncem dvacátého století. Farred Zakaria hovoří o tom, že nedochází k úpadku Spojených států, ale k vzestupu ostatního světa. Nicméně tento vzestup se odehrává díky globalizaci se svou schopností implantovat formy kapitalistického étosu do jiných systémů, které se tak stávají více konkurenčním prostředím. To ovšem nutně způsobuje úpadek samotných producentů globalizace. Za prvé globalizace způsobuje to, že nemusí být nutně splněny výše popsané podmínky pro fungování kapitalistického systému produkce mimo USA a to dokonce v souběhu s lokální kulturou či odlišným politickým systémem. Za další nám historie ukazuje, že jenom kapitál nestačí k udržení světové mocenské převahy, ale je „pouze“

prostředkem pro získání vlivu. Globalizace způsobila přesun produkce do zemí s nízkým vstupem nákladů, ale problémem efektivnosti a udržitelnosti jsou v současnosti zároveň meze přesunu, které oslabují další potenciál růstu. Konkrétně dochází k přesunu pomocí korporací, které ovšem nespravuje stát, na jehož území je obyvatelstvo s kupní silou.

Díky západnímu civilizačně-kulturnímu bloku se z USA stala globální velmoc s hegemonickým přesahem. Základní hypotéza práce, jestli se právě tato kultura stává příčinou úpadku, není potvrzena. Lze konstatovat, že rychlý a zásadní vzestup ostatních zemí je zásadním způsobem umožněn díky globalizačním procesům, které dle autora této práce lze řadit až do období celosvětových obchodních transferů spojených se zrychlenou komunikací, přepravou osob a zboží. Spíše se tak jedná o rychlý světový růst, který způsobuje právě globalizace a v tomto světě dochází nutně k většímu rozložení finančních zdrojů. Globalizace, která umožnila USA stát se světovou mocností, je zároveň v současnosti zdrojem oslabování vlivu, protože umožňuje rychlé bohatnutí jiných zemí. Amerika stojí před výzvou, jak se tímto růstem vypořádat a jestli bude i nadále oslabovat. Každopádně zatím se bezesporu jedná o vojenskou převahu a to i přes snižování nákladů do zbrojení či odčerpávání zdrojů do konfliktů, které nezískávají společenskou a plnou spojeneckou podporu. Nicméně zásadní rozdíl mezi nejbohatší a nejchudší částí americké společnosti, ale také slábnoucí ekonomika, mohou být příčinou jisté stagnace a sociálních nepokojů. Politická dominance již nemusí být nezbytným prvkem, protože vzor, který představují USA, již není nutně podmínkou pro efektivní fungování jiných ekonomických systémů. Jestli něco ukazuje současná podoba globalizace, tak je to právě toto. Závěrem lze říci, že můžeme sledovat jisté oslabování USA jako hegemonické mocnosti, jehož příčinou je odklonění od silné vazby na národní stát a světové rozptýlení kapitálu, ale mohli bychom dodat, že důvodem není úpadek západní civilizace v čele s USA, ale spíše vzestup ostatního světa.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

Barber, R. B. (2007): *Consumed*. New York: W. W. Norton and Company.

Bauman, Z. (1999): *Globalizace. Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta.

Beck, U. (2007): *Co je globalizace? Omyly a odpovědi*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Beck, U. (2007): *Moc a protiváha moci v globálním věku*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Bell, D. (1999): *Kulturní rozpory kapitalismu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Bělohradský, V. (2013): *Doba postkritická*. Salon 809/2013. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/kultura/salon/293590-vaclav-belohradsky-doba-postkriticka.html>, 2.4.2013.

Brown, G. W. (2008): *Globalization is What We Make of It: Contemporary Globalization Theory and the Future Construction of Global Interconnection*. Political Studies Review, Vol. 6 Issue 1, p42-53.

Brzezinski, Z. (2004): *Volba. Globální nadvláda nebo globální vedení*. Praha: Mladá fronta.

Brzezinski, Z.; Mearsheimer, J. (2005): *Clash of the Titans*. Foreign Policy, Issue 146.

Buchanan, J. P. (2004): *Smrt Západu*. Praha: Mladá fronta.

Dahrendorf, R. (2007): *Hledání nového řádu*. Praha: Paseka.

Ehl, M. (2001): *Globalizace pro a proti*. Praha: Academia.

Felix, M. E. (2011): *Globalization and Marginalization of Africa: Contextualization of China-Africa Relations*. Africa Today, Vol. 58 Issue 1, p104-124.

Ferguson, N. (2006): *Colossus. Vzestup a pád amerického impéria*. Praha: Dokořán.

Friedman, T. (2007): *Svět je plochý*. Praha: Academia.

Fukuyama, F. (2002): *Konec dějin a poslední člověk*. Praha: Rybka Publishers.

Fukuyama, F. (2006): *Velký rozvrat*. Praha: Academia.

Giddens, A. (2000): *Unikající svět*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Giddens, A. (2010): *Důsledky modernity*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Goodman, D. J. (2007): *Globalization and Consumer Culture*. IN: Ritzer, G. eds. (2007): *The Blackwell Companion to Globalization*. Malden: Blackwell publishing.

Gray, J. (2003): *Marné iluze*. Košice: Paradigma.

Heideking, J.; Mauch, Ch. (2012): *Dějiny USA*. Praha: Grada Publishing.

Hobsbawm, E. (2009): *Globalizace, demokracie a terorismus*. Praha: Academia.

Huntington, S. (2001): *Střet civilizací*. Praha: Rybka Publishers.

Huntington, S. (2005): *Kam kráčíš, Ameriko?* Praha: Rybka Publishers.

Chrastina, K. (2012): *Přežije Západ svůj úspěch?* Příbram: xPrint.

Kagan, R. (2003): *Labyrint síly a ráj slabosti*. Praha: NLN.

Keller, J. (2007): *Teorie modernizace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Keller, J. (2009): *Soumrak sociálního státu*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Kennedy, P. (1996): *Vzestup a pád velmocí*. Praha: NLN.

Kirshner, J. (2008): *Globalization, American Power, and International Security*. *Political Science Quarterly*, Vol. 123 Issue 3, p363-389.

Krugman, P. (2011): *Svědění liberála*. Praha: Vyšehrad.

Kumsa, A. (2007): *Globalizace a uspořádání globálního systému*. IN: Tomeš, J.; Festa, D.; Novotný, J. a kol. (2007): *Konflikt světů a svět konfliktů*. Praha: P3K.

Landes, S. D. (2006): *Why Europe and the West? Why Not China?* *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 20 Issue 1, p5-6.

Lehmanová, Z. a kol. (2010): *Paradigma kultur*. Plzeň: Aleš Čeněk.

Lipovetsky, G.; Hervé, J. (2012): *Globalizovaný Západ*. Praha: Prostor.

Lipset, S. M. (2003): *Dvousečná zbraň. Rub a líc americké výjimečnosti*. Praha: Prostor.

Manjoo, F. (2008): *Thru enough*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Martell, L. (2007): *The Third Wave in Globalization Theory*. *International Studies Review*, Vol. 9 Issue 2, p173-196.

McLuhan, M. (2011): *Jak rozumět médiím*. Praha: Mladá fronta.

Moon, E. B. (2004): *The United States and Globalization: Struggles with Hegemony*. IN: Stubbs, R.; Underhill, G. R. D. eds. (2005): *Political Economy and Changing Global Order*. Canada: Oxford University Press.

- Nemo, P. (2011): *Co je to Západ?* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Norberg, J. (2006): *Globalizace*. Praha: Alfa Publishing a Liberální institut.
- Petrusek, M. (2007): *Společnosti pozdní doby*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Postman, N. (2010): *Ubavit se k smrti*. Praha: Mladá fronta.
- Ramonet, I. (2003): *Tyranie médií*. Praha: Mladá fronta.
- Reich, B. R. (2002): *Dílo národů. Příprava na kapitalismus 21. století*. Praha: Prostor.
- Ritzer, G. (2003): *Mcdonaldizace společnosti*. Praha: Academia.
- Robinson, I. W. (2009): *Teorie globálního kapitalismu*. Praha: Filosofia.
- Schumpeter, J. A. (2004): *Kapitalismus, socialismus a demokracie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- Soto, H. (2007): *Mysterium kapitálu*. Praha: Rybka Publishers.
- Sørensen, G. (2005): *Stát a mezinárodní vztahy*. Praha: Portál.
- Spengler, O. (2011): *Zánik Západu. Obrisy morfologie světových dějin*. Praha: Academia.
- Steingart, G. (2008): *Globální válka o blahobyť*. Praha: Euromedia Group – knižní klub.
- Svobodová, H. (2005): *Brettonwoodský systém, Mezinárodní měnový fond a Světová banka*. Slovenská politologická revue 3/2005.
- Tocqueville, A. (2012): *Demokracie v Americe*. Praha: Leda.
- Wallerstein, I. (1993): *The World-System After the Cold War*. Journal of Peace Research, Vol. 30 Issue 1, p1-6.

Wallerstein, I. (2005): *Úpadek americké moci. USA v chaotickém světě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).

Weber, M. (2009): *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenh.

Zakaria, F. (2010): *Clash of the Titans*. Newsweek, Vol. 155 Issue 4, p34-36.

Zakaria, F. (2010): *Postamerický svět*. Praha: Academia.

Zakaria, F. (2010): *Restoring The American Dream*. Time, Vol. 176 Issue 18, p30-35.

7 RESUMÉ

The main theme of the bachelor's thesis is weakening global U.S. influence and rise of other countries. Starting point of the theoretical portion, which assumes various theories of globalization, is a definition of disproportions of the world regions and cultural paradigms. For this purpose are used communication theories, civilization and multicultural conflicts, comparison of local and global, but also consumer capitalism. Followed by the definition of the West and its powerful adaptation of the capitalist system that is spreading into other countries under the interpretation of the liberal model. Representative of this process are United States with the demarcation as the referential country of globalization. Last part of the thesis simultaneously analyzes the rise of U.S. in the globalization process with the limit itself influence. This occurs through the rise of other countries, which Fareed Zakaria calls "post-American world". Analysis is also carried out simultaneously using economic indicators. The thesis is trying to proof that global processes, which made United States the world's hegemon, are also starting to threaten its global sovereignty and change the position of the world power.

8 PŘÍLOHY

8.1 Příloha 1.⁵⁹

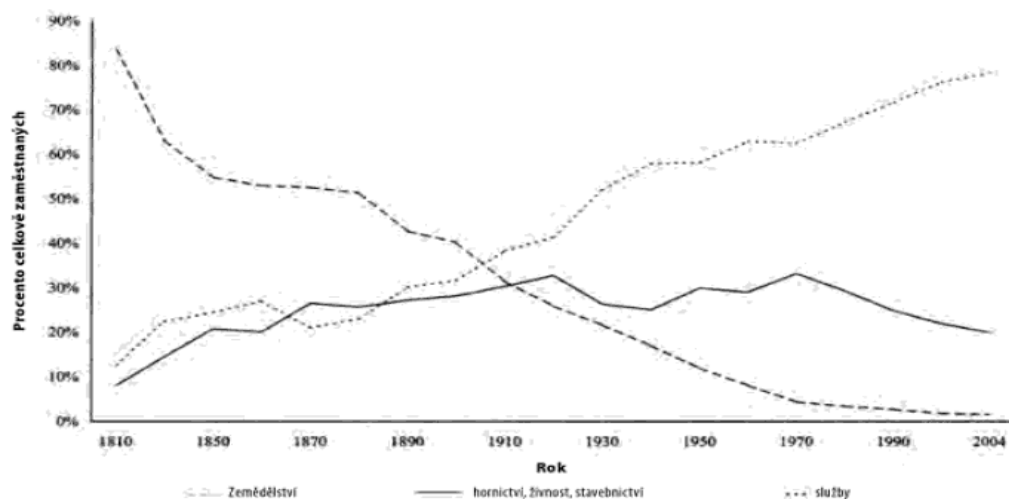
Diferenciace třech vln globalizace dle Martella

	Globalisté	Skeptici	Transformacionalisté
Globalizace	Globalizace je kauzální	Globalizace je diskursivní; Internacionalizace jako příčina změn	Globální transformace, ale také diferenciace a ukotvení
Metoda	Abstraktní, obecný přístup	Empirický přístup	Spíše kvalitativní než kvantitativní přístup
Ekonomika	Globální ekonomika, integrace, volný obchod	Mezinárodní politika je tří-teritoriální, regionální, nerovná; státní intervence a protekcionismus	Globálně transformovaná; nově rozvrstvená; globalizovaná a diferencovaná
Politika	Globální vládnutí nebo neoliberalismus; úpadek národního státu; ztráta národní suverenity	Národní státy, regionální bloky, mezinárodní moc a nerovnost; politická činnost je možná	Politika se globálně mění; národní státy důležité, ale v rekonstrukci; sdílená suverenity
Kultura	Homogenizace	Střety kultur; nacionalismus; amerikanizace; globalizace je diferencována	Globální změna; hybridizace; komplexní, rozlišená
Historie	Globalizace není nic nového	Internacionalizace je stará	Globalizace je stará, ale v současné podobě bezprecedentní
Normativní politika	Globální vládnutí a neoliberalismus; konec sociální demokracie a sociálního státu	Reforma sociální demokracie a možná mezinárodní regulace	Kosmopolitní demokracie
Budoucnost	Globalizace	Národní stát, tří-polarita, konflikty, nerovnost	Nejistá; vliv levice a pravice; pokračování, zastavení, nebo obrat

Zdroj: Martell, L. (2007): *The Third Wave in Globalization Theory*. International Studies Review, Vol. 9 Issue 2, p173-196. Dostupné na: <http://www.sussex.ac.uk/Users/ssfa2/thirdwaveweb.htm>, 31.1.2013.

8.2 Příloha 2.

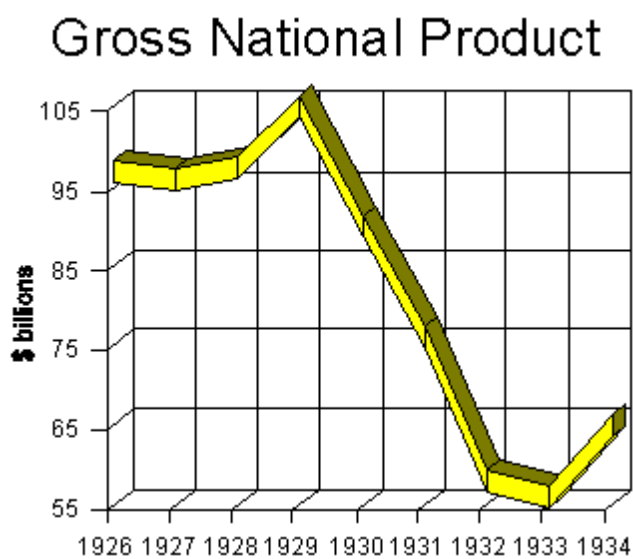
Proměna struktur pracovního trhu USA (1810-2004)

Zdroj: Heideking, J.; Mauch, Ch. (2012): *Dějiny USA*. Praha: Grada Publishing, s. 430.

8.3 Příloha 3.

Vývoj amerického HDP v letech 1926–1934 v miliardách dolarů.

Zdroj: The Official Website of the U.S. Social Security Administration. Dostupné na: <http://www.ssa.gov/history/briefhistory3.html>, 31.1.2013.

8.4 Příloha 4.

Celkový hrubý národní produkt a hrubý národní produkt na obyvatele jednotlivých mocností v roce 1950 (v dolarech z roku 1964)

	Celkový hrubý národní produkt (v miliardách)	Hrubý národní produkt na obyvatele
Spojené státy	381	2536
Sovětský svaz	126	699
Spojené království	71	1393 (1951)
Francie	50	1172
Západní Německo	48	1001
Japonsko	32	382
Itálie	29	626 (1951)

Zdroj: Kennedy, P. (1996): *Vzestup a pád velmocí*. Praha: NLN, s. 447.

8.5 Příloha 5.

Výdaje na obranu jednotlivých mocností v období 1948-1970 (v miliardách dolarů)

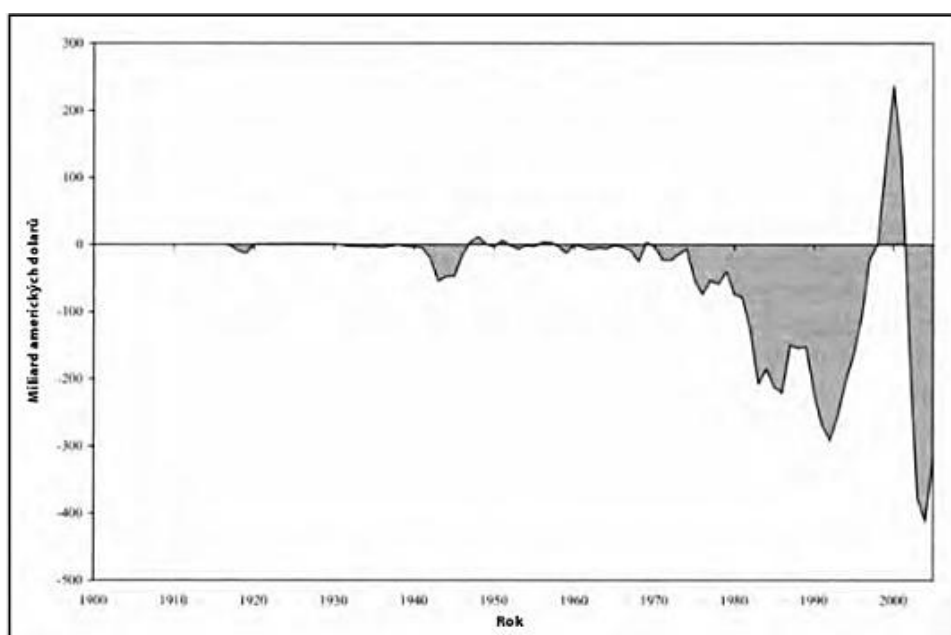
Rok	USA	SSSR	SRN	Francie	SK	Itálie	Japonsko	Čína
1948	10,9	13,1		0,9	3,4	0,4		
1949	13,5	13,4		1,2	3,1	0,5		2
1950	14,5	15,5		1,4	2,3	0,5		2,5
1951	33,3	20,1		2,1	3,2	0,7		3
1952	47,8	21,9		3	4,3	0,8		2,7
1953	49,6	25,5		3,4	4,5	0,7	0,3	2,5
1954	42,7	28		3,6	4,4	0,8	0,4	2,5
1955	40,5	29,5	1,7	2,9	4,3	0,8	0,4	2,5
1956	41,7	26,7	1,7	3,6	4,5	0,9	0,4	5,5
1957	44,5	27,6	2,1	3,6	4,3	0,9	0,4	6,2
1958	45,5	30,2	1,2	3,6	4,4	1	0,4	5,8
1959	46,6	34,4	2,6	3,6	4,4	1	0,4	6,6
1960	45,3	36,9	2,9	3,8	4,6	1,1	0,4	6,7
1961	47,8	43,6	3,1	4,1	4,7	1,2	0,4	7,9
1962	52,3	49,9	4,3	4,5	5	1,3	0,5	9,3
1963	52,2	54,7	4,9	4,6	5,2	1,6	0,4	10,9
1964	51,2	48,7	4,9	4,9	5,5	1,7	0,6	12,8
1965	51,8	62,3	5	5,1	5,8	1,9	0,8	13,7
1966	67,5	69,7	5	5,4	6	2,1	0,9	15,9

1967	75,4	80,9	5,3	5,8	6,3	2,2	1	16,3
1968	80,7	85,4	4,8	5,8	5,6	2,2	1,1	17,8
1969	81,4	89,8	5,3	5,7	5,4	2,2	1,3	20,2
1970	77,8	72	6,1	5,9	5,8	2,4	1,3	23,7

Zdroj: Kennedy, P. (1996): *Vzestup a pád velmocí*. Praha: NLN, s. 465.

8.6 Příloha 6.

Deficit rozpočtu USA (1900-2005)

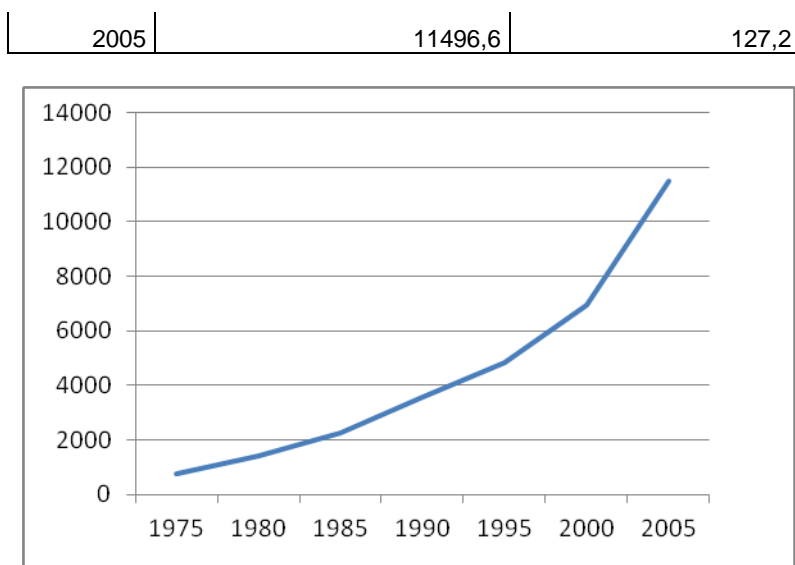

Zdroj: Heideking, J.; Mauch, Ch. (2012): *Dějiny USA*. Praha: Grada Publishing, s. 435.

8.7 Příloha 7.

Dluhy amerických domácností

Rok	Objem dluhů domácností v mld. USD	Dluhy jako % disp. důchodu
1975	736,3	62
1980	1397,1	69,5
1985	2272,5	73
1990	3592,9	83,8
1995	4858,1	89,8
2000	6960,6	96,8

Zdroj: Mesec.cz, vlastní zpracování. Dostupné na <http://www.mesec.cz/clanky/domacnosti-se-rychle-zadluzuji-i-ve-svete/>, 17.2.2013.

8.8 Příloha 8⁶⁰.

Africké nerostné zásoby v porovnání s celkem světových zásob

Komodita	Světové zásoby	Africké zásoby	Procentuální podíl všech světových zásob v Africe
Platina (t)	71	63	89
Diamanty (mil. kar.)	580	350	60
Kobalt (t)	7,000,000	3,690,000	53
Zirkonium (t)	30	14	37
Zlato (t)	35,941	10,059	28
Vanad (t)	13,000,000	3,000,000	23
Uran (t)	4,416	656	15
Madnesium (kt)	380	52	14
Chrom (1000t)	810	100	12
Titan (kt)	660	63	10
Nikl (kt)	62	4,205	7
Uhlí (Mt)	984,453	55,367	6

Zdroj: Felix, M. E. (2011): *Globalization and Marginalization of Africa: Contextualization of China-Africa Relations*. Africa Today, Vol. 58 Issue 1, p113.

⁶⁰ Vlastní překlad.